

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Ústav historických věd

Chrudim a války o rakouské dědictví

Libor Severýn

Bakalářská práce

2011

Anotace

V bakalářské práci se zabývám tématem válek o rakouské dědictví spojených s nástupem Marie Terezie na trůn habsburské monarchie. Předmětem práce je dopad válek na město Chrudim a jeho nejbližší okolí.

Úvodní část práce ukazuje vývoj města do 18. století. Další část popisuje evropské události, které vedly k válkám o rakouské dědictví. Následující podkapitoly sledují průběh válek.

Jádro práce tvoří výzkum archivních pramenů a Cereghettiho kronika, která detailně mapuje město v 18. století. Tato část práce sleduje pohyb, pobyt a počet vojsk, jejich důsledky a vliv na hospodářskou situaci města.

Klíčová slova:

Války o rakouské dědictví – války – Chrudim – novověk

TITLE:

Chrudim and the war of Austrian succession

ANNOTATION

The bachelor work deals with the topic of Austrian Succession wars associated with the onset of Maria Theresa to the throne of the Habsburg monarchy. The subject of this work is the impact of the war on the town of Chrudim and its immediate surroundings.

Preliminary part of the work shows the development of Chrudim up to the 18th century. The European events that led to wars of the Austrian Succession are described at the following part and the rest of the chapters describes the war process.

My thesis is focused on researching the archival sources of Cereghetti's chronicle which describes the city in the 18th century. The number of the troops, their stay and their movements and also the economic impact on the city is described in this part of the work.

Keywords:

The war of Austrian succession – war – Chrudim – modern period

Chtěl bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D. za ochotnou pomoc a odborné rady. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mě podporovali.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 29. června 2011

Libor Severýn

Obsah bakalářské práce:

I. Úvod.....	Chyba! Záložka není definována.
II. Historie města.....	2
II.1 Historie města do 18. století.....	Chyba! Záložka není definována.
II.2 Historie města v 18. století.....	8
III. Války o rakouské dědictví.....	1Chyba! Záložka není definována.
III.1 Pragmatická sankce.....	12
III.2 Počátek válek.....	Chyba! Záložka není definována.
III.3 Válka slezská.....	Chyba! Záložka není definována.
III.4 Druhá slezská válka.....	26
IV. Pohyb vojsk ve městě.....	29
IV.1 Pohyb vojsk během první slezské války.....	29
IV.2 Pohyb vojsk za druhé slezské války.....	35
V. Hospodářské následky vojenských pobytů a průchodu ve městě.....	43
VI. Soužití obyvatelstva s vojskem.....	51
VI.1 Náboženské kompromisy.....	51
VI.2 Královo chování k městu.....	52
VI.1 Národnostní vnímání vojsk.....	54
VI.1 Šíření nemocí.....	55
VII. Závěr.....	57
VIII.Prameny a literatura.....	59
IX. Resumé.....	62
Přílohy.....	64

I. Úvod

Cílem této bakalářské práce je zmapování a vystihnoutí tématu válek o rakouské dědictví v Chrudimi v letech 1740 – 1748. Budu zkoumat reakce obyvatel na vojenské události, chování vojáků a následky pobytu a průjezdů armád městem během tohoto mezinárodního konfliktu.

Práce je rozdělena do tří tématických celků. V druhé kapitole se zaměřím na stručnou historii města do 18. století. Zde budu čerpat převážně z regionální literatury, které je i díky vydavatelskému úsilí Regionálního muzea v Chrudimi dostatečné množství. Primárními zdroji v této kapitole budou *Stará Chrudim*¹ od Jiřího Charváta a *Chrudimsko a Nasavrcko*² od Václava Hanuse. Regionální literaturu doplním několika obecnými monografiemi vztahujícími se k tématu.

Ve třetí kapitole budu sledovat vývoj válek o rakouské dědictví v evropském kontextu. V první podkapitole sleduji události, které předcházely samotnému konfliktu a zvláště pak pragmatickou sankci. Zde budu vycházet z informací získaných z dostupné literatury. Primárním zdrojem bude kniha *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*³ od Valentina Urfuse, která podrobně mapuje dané období. Další podkapitoly pojednávají o samotných válkách o rakouské dědictví. Základním zdrojem informací je zde literatura. Nenajdeme však knihu, která by se zabývala přímo válkou samotnou, proto je tato kapitola jakýsi kompilát z životopisů panovníků ze zúčastněných stran konfliktu, válečné a obecné literatury. Jako informační zdroje zde využívám například knihy *Marie Terezie a Evropa*,⁴ *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*,⁵ *12. 5. 1743 Marie Terezie: korunovace na usmířenou*⁶ a několik dalších monografií.

Následující dvě kapitoly jsou věnovány samotnému městu Chrudimi a jeho roli ve válkách o rakouské dědictví. Zde se pokusím zasadit město do kontextu českých dějin. Budu zkoumat pohyby, složení a počty vojsk. Zajímá mě vojenský vliv na městský život během a po skončení pobytu jednotek. Jako zdroje budu využívat prameny ze Státního okresního archivu Chrudim a také *Cereghettiho kroniku*, která detailněji mapuje značnou část daného

---

¹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991.

² HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906.

³ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. ISBN 80-86515-11-7.

⁴ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. ISBN 80-204-0616-6.

⁵ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-10-1.

⁶ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743 Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. ISBN 80-86515-22-2.

období. Městské pamětní knihy⁷ a účty se pokusím vhodně doplnit regionální a kontextuální literaturou a písemnou pozůstalostí chrudimského archiváře a historika Čenka Floriána.

Bohužel, v důsledku války o rakouské dědictví a následujících válek, byla značná část archiválií vinou špatného skladování a ukrývání před nepřáteli poškozena nebo úplně zničena. Z tohoto důvodu chybí v regionální literatuře dostatek materiálů k tomuto tématu.

Čtvrtá kapitola je rozdělena na dvě části oddělující první a druhou slezskou válku. Zde mapuji pohyby armád a jejich ležení ve městě. Zajímám se o další trasu pohybu, účely cest, délku ležení v Chrudimi a počet vojáků, který zde pobýval nebo městem protáhl. V šesté kapitole budu zkoumat důsledky pochodů a pobytu vojáků ve městě. Pomocí městských účtů a pamětních knih budu zjišťovat, zda a kolik město zaplatilo za ubytované vojáky a jestli tyto částky nějakým způsobem zatěžovaly městskou pokladnu. Pokud ano, pokusím se zjistit, co město udělalo pro zlepšení finanční situace. Budu zkoumat městské hospodářství a jeho finanční stav během válek. V dalších podkapitolách se zaměřím na chování vojska během ubytování a na případné konflikty s obyvateli města. Budu zkoumat vliv vojenství na každodenní život lidí v Chrudimi a náboženské a kulturní soužití obyvatel s nově příchozími jednotkami.

V závěru této práce budou shrnuty výsledky zkoumání, které objasní vliv války na chod a hospodaření města.

Důvodem mého zájmu o život ve městě během válek o rakouské dědictví byla neprobádanost tohoto tématu. Většina regionální literatury tuto významnou část městských dějin shrnuje v několika odstavcích nebo větách. Doufám, že pomocí pamětních knih a archivních pramenů poskládám souvislejší obraz dějin města. Touto tematikou se zabýval pouze Tomáš Malý⁸, ale jeho krátká studie dostatečně nereflektuje daný problém. Ve významných regionálních historických dílech a to od Jiřího Charváta⁹ a Václava Hanuse¹⁰ nalezneme několik zmínek o tomto období. Více informací by měly poskytnout městské účty, pamětní knihy a především *Cereghettiho Historya Chrudimska*.¹¹

---

⁷ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha. SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber. SOkA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

⁸ MALÝ, Tomáš. Město Chrudim a vláky o rakouské dědictví (1740-1748). In: *Chrudimské vlastivědné listy*. 2001. č. 6.

⁹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991.

¹⁰ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906.

¹¹ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níz se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. ISBN 80-903265-4-4.

II. Historie města

II. 1. Historie Chrudimi do válek o rakouské dědictví

Již samo jméno Chrudim je velmi starobylé a jeho původ nám není dodnes zcela znám. Historické materiály, které se vztahovaly ke jménu města, se v mnoha případech rozcházejí. Kvůli tomu je těžké prokázat jejich věrohodnost. V tomto případě bylo dobré se nespolehat pouze na historická fakta, ale obrátit se na jazykové odborníky.¹²

Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české* spojoval město s Chrudem, který pomohl Mstibojovi porazit vojsko moravského krále u Bojanova okolo roku 888. Když se pak Chrud vracel se svou družinou, našel zpusťšené město, které nechal opravit a osídlit svými poddanými. Toto město poté podle sebe nechal pojmenovat.¹³

Ojedinele názory tvrdily, že jméno bylo dokonce keltského původu, ale v současné době se od této myšlenky začalo ustupovat. Antonín Profous, autor díla *Místní jména v Čechách*,razil teorii o tom, že jméno vzniklo přivlastňovací příponou z osobního jména Chrud a mělo vyjadřovat Chrudimův hrad. Jeho význam však ve svém díle neřeší.¹⁴

Podle verze Čenka Floriána, chrudimského historika a archiváře, mělo ve slovanských jazycích Chrudim význam jako kadeřavý nebo kučeravý. Z osobního jména bylo vytvořeno jméno místní a v dnešní interpretaci bychom mluvili o Kadeřávkovu, Kučerovu nebo dokonce o Kudrnkovu hradu. K této verzi se také přiklonil profesor Václav Vojtíšek.¹⁵

Jiný názor však zastával historik František Vacek, který ve spolupráci s jazykovědcem Františkem Prusíkemrazil teorii, podle níž je jméno odvozeno od slovesa chruditi, jako plížitise.¹⁶

Nakonec publikace *Zeměpisná jména Československa* uvedla, že jméno Chrudim bylo poprvé doloženo v latinské listině z roku 993 (In civitate Chrudim). Podle této publikace bylo odvozeno přivlastňovací příponou od osobního jména Chrud a znamenalo Chrudimův hrad. Tato definice je směrodatná i pro dnešní dny.¹⁷

---

¹² CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 9.

¹³ BERGER, Tilman - MALÝ, Tomáš. *Historia Chrudimska w niź se wipisuje počátek Města Chrudimě*. 2. sv. *Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregettiho z roku 1771 s komentářem*. Chrudim, 2005. s. 7 – 8. ISBN 80-903265-6-0.

¹⁴ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*, s. 10.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ LUTTERER, Ivan – MAJTÁN, Milan – ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha, 1982. s. 126.

Ve starých dokumentech můžeme narazit také na jiné verze jména Chrudim, a to: Grudim, Hrudim, Crudym.¹⁸

První známky osídlení Chrudimi byly doloženy mezi lety 5100 až 3500 př.n.l., tedy v mladší době kamenné. To dále pokračovalo a v letech 2300 – 1800 se zde rozvíjela únětická kultura doby bronzové. Přibližně 500 let př.n.l. se zde dalo předpokládat osídlení keltským kmenem Bójů, který si zbudoval oppidum v několika kilometrech vzdálených Nasavrkách.¹⁹

Archeologicky první doložitelné osídlení Slovy na území města, se datovalo do 7. – 8. století. Svědčily o tom nálezy v místě poblíž okresního soudu a kostela Nanebevzetí Panny Marie. Osada se v této době nacházela v místě pozdějšího vnitřního města.²⁰

Další osady se budovaly na Jánsku, v Městských sadech a také v okolí kostela sv. Kříže. Právě kostel Povýšení svatého Kříže je nejstarším kostelem v Chrudimi a byl centrem původní městské osady. K tomuto místu se vztahovala i první písemná zmínka o městě datovaná k roku 993. V této listině český kníže Boleslav II. obdařil privilegii nově založený benediktinský klášter v Břevnově, jež mohl z Chrudimi vybírat jednu desetinu ze soudních a tržních poplatků v místě vybraných.²¹

Vlastní Chrudim – osídlení okolo Chrudimova knížecího hradu – stála v prostoru dnešního náměstí, tzv. vnitřního města. Hradiště s dřevěnými hospodářskými budovami zde zbudovali Přemyslovci v 10. století.²²

Tvář města utvářela také řeka Chrudimka, která obtékala vnitřní město a oddělovala jej od svých předměstí. Předměstí se nacházela v nivě toku. Řeka neměla zpevněné břehy ani pravidelné řečiště. Díky nízkému stavu vody nemohla být využívána k vodní dopravě, ale sloužila pouze k přepravě dřeva. Kromě toho, že řeka poháněla mlýnská kola podél svých břehů, sloužila pomocí svých slepých ramen, kanálů a náhonů jako zásobárna a zdroj vody.²³ Řeka však představovala pro město nemalou komunikační bariéru. Město bylo propojeno několika dřevěnými lávkami a dvěma kamennými mosty, které svou šířkou umožňovaly provoz pouze jednomu povozu. Kromě mostů a lávek lidé využívali také dva brody. První brod se nacházel u kostela sv. Kateřiny na Kateřinském předměstí, druhý brod byl přímo pod vnitřním městem.²⁴

---

¹⁸ Informační materiály a brožury SOKA Chrudim.

¹⁹ FROLÍK, Jan. *Pravěká Chrudim*. Chrudim, 2000. s. 3 – 9. ISBN 80-902415-7-3.

²⁰ SLEJŠKA, Ivan. *...z historie města Chrudimě*. Chrudim, 1998. s. 13.

²¹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 16.

²² SLEJŠKA, Ivan. *...z historie města Chrudimě*, s. 13.

²³ KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim, vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2006. s. 54 – 55. ISBN 80-903481-4-9.

²⁴ SOKA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána, inv. č. 34, O chrudimských mostech a brodech.

O městě se objevily zmínky v Kosmově a Dalimilově kronice v souvislosti s českým knížetem Břetislavem I.²⁵ Ten zde po náhlé a těžké nemoci 10. ledna 1055 zemřel. Břetislav I. zde čekal na příchod svého vojska, se kterým se chystal zahájit výpravu do Uher.²⁶

Během 12. a v první polovině 13. století náleželo město vedlejší přemyslovské větvi Děpolticům. Později bylo opět spojeno s českým územím.²⁷

Podstatnou změnu pro Chrudim přinesl rok 1263, kdy český král Přemysl Otakar II. při zeměpanském hradu zřídil město. Zakládací listinou panovník potvrdil starobylost a důležitost města. Díky tomu Chrudim obdržela také mnoho privilegií, získala možnost výstavby hradeb, samosprávu, svobodu trhů, řemesel a osobní svobodu pro měšťany. Chrudim také mohla přestavět svůj hrad.²⁸ Město patřilo ke středně velkým královským městům.²⁹

Nedlouho po svém založení se Chrudim stala královským věnným městem. Král Václav II. roku 1305 odkázal své manželce Alžbětě Polské, známé též jako Eliška Rejčka, částku 20 000 hřiven stříbra. Nejednalo se však o částku v hotovosti, nýbrž o výnosy z některých královských věnných měst. Po smrti Václava II. a svatbě Elišky Rejčky s Rudolfem I. bylo hmotné zajištění královny potvrzeno a zvýšeno na 40 000 hřiven stříbra. Panovník zastavil královně k zajištění tohoto příjmu města Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto a Poličku. Základem příjmu byla platba měšťanů za propůjčené území a dále daně, které byly ve městě vybírány.³⁰ Statut královského věnného města později také potvrdili panovníci Karel IV. a jeho syn Václav IV.³¹ Díky privilegiím a výsadám se město začalo rozrůstat a rozvíjet. Okolo roku 1400 zde žilo necelých 3 000 lidí.³²

Husitských válek však ani Chrudim nebyla ušetřena. Dne 26. dubna 1421 k městu přitáhl Jan Žižka se svými jednotkami a spojil se s pražskou armádou.³³ O dva dny později se chrudimský hejtman Jan Měštecký, aby předešel dobývání města, vzdal husitskému vojsku.

---

²⁵ KOBETIČ, Pavel. *Panovníci a prezidenti v Chrudimi*. Chrudim, 1997. s. 7.

²⁶ Srov. Lépe a podrobněji KRZEMÍNSKÁ, Barbara. *Břetislav I.* Praha, 1986. s. 341.

²⁷ SOKA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána, inv. č. 93, Dějiny Chrudimi do 18. století.

²⁸ Chrudimský hrad byl zničen během husitských válek a od roku 1437 o něm již nejsou žádné písemné zmínky. Viz SLEJŠKA, Ivan. *...z historie města Chrudimě*. Chrudim, 1998. s. 14.

²⁹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 17 – 18.

³⁰ MUSIL, František. Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Ed. Jan KILIÁN. Mělník, 2004. s. 2 – 3. ISBN 80-903453-1-X. s.

³¹ KOBETIČ, Pavel. *Panovníci a prezidenti v Chrudimi*, s. 13 – 14.

³² HÁJEK, Pavel. *Chrudimské obyvatelstvo*. Chrudim, 2010. s. 10. ISBN 80-86585-23-9.

³³ ŠMAHEL, František. *Jan Žižka z Trocnova: život revolučního válečníka*. Praha, 1969. s. 126.

Po příchodu vojska do města byla Chrudim ušetřena drancování a připojila se na stranu husitů. Ve městě byl zničen dominikánský klášter a několik mnichů upáleno na náměstí.³⁴

Po ukončení husitských válek se Chrudim spolu s ostatními městy opět přiklonila na královskou stranu. Dokonce v roce 1444 pomáhali Chrudimští Jiřímu z Poděbrad při dobývání Prahy. Během následujících česko-uherských válek se zde podařilo zajmout samotného Matyáše Korvína. Bohužel jej v přestrojení nikdo nepoznal a byl propuštěn.³⁵ Během vlády jagellonských panovníků se město poklidně rozvíjelo až do vlády Ferdinanda I., kdy se jako většina měst zúčastnilo neúspěšné vzpoury vůči králi.³⁶

V roce 1546 chtěl Ferdinand I. pomoci svému bratrovi Karlu V. při šmalkaldské válce. Nechal proto svolat zemskou hotovost, která se scházela pomalu a liknavě. Navíc nevytáhla za hranice, jelikož měla být svolávána pouze při ohrožení státu. Po porážce šmalkaldského spolku v dubnu 1547 bylo jasné, že vzpoura nebude úspěšná.³⁷ Po této revoltě byla Chrudim spolu s ostatními městy exemplárně potrestána. Přišla o všechny své statky, byla jí odebrána privilegia a navíc musela platit daň z piva (tzv. posudné). Dále muselo město zaplatit ve prospěch panovníkovy pokladny nemalou pokutu.³⁸

I přes tyto sankce se Chrudim připojila v roce 1618 ke stavovskému povstání proti Habsburkům.³⁹ O rok později město okázale oslavovalo nastolení „zimního krále“ Fridricha Falckého. Primátor Samuel Fontin Klatovský osobně dohlížel na obnovu městských hradeb, doplnění střelného prachu a zdrojů na válku. Avšak po 8. listopadu 1620, kdy skončily naděje na úspěšné povstání a následného strachu z poprav, chrudimský primátor raději spáchal sebevraždu. Město se poté opět muselo potýkat se sankcemi ze strany Ferdinanda II. Chrudim byla díky svému umístění vhodným tranzitním městem. Kvůli tomu se zde za třicetileté války často střídaly armády, ať už domácí nebo nepřátelské. Město muselo přicházejícím vojákům poskytovat ubytování a stravu. Dále muselo odevzdat stanovené množství piva, vína, otopu a osvětlení. Během třicetileté války Chrudim⁴⁰ velmi strádala a snad jedinou pozitivní věcí, která se zde udála, bylo zrození legendy o svatém obrazu sv. Salvátora.⁴¹

---

³⁴ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906. s. 465 – 466.

³⁵ KOBETIČ, Pavel. *Panovníci a prezidenti v Chrudimi*. Chrudim, 1997. s. 12.

³⁶ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 20.

³⁷ JANÁČEK, Josef. *Doba předbělohorská 1526 – 1547. Díl II*. Praha, 1968. s. 209.

³⁸ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906. s. 321.

³⁹ Srov. podrobněji POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropská krize 17. století*. Praha, 1970. s. 93.

⁴⁰ Problematiku města během války zpracoval podrobně PITHART, Pavel. *Město v soukollí válečného stroje: Historie města Chrudimi v letech 1639 - 1650*. Pardubice, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

⁴¹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*, s. 21 – 22.

Obraz byl původně odcizen ze sbírek Rudolfa II. na sklonku třicetileté války. Během odvážení válečné kořisti obraz z vozu spadl a našel jej zbožný kolemjdoucí. Později se obraz dostal do rukou chrudimského měšťana Jana Pfeifera. Ten obraz přivezl do svého domova. Později, když roku 1648 obsadili město Švédové, využili Pfeiferův dům jako kvartýr. Ubytovali se zde kovář, řezník a dva pacholci. Švédové si krátili pobyt hraním kostek. Když už nevěděli, o co by hráli, sundal řezník obraz ze stěny. Při hře o tento obraz padala stále stejná čísla. To bylo považováno za první zázrak. Další zázrak se stal, když našťvaní vojáci obraz pořezali a probodli. Ten začal v místech ran krváčet. Před dalším poničením byl obraz zachráněn služebnou Dorotou Skákalíkovou. Zde se stal třetí zázrak, jelikož jeden ze Švédů probodl šaty služebné, ale její tělo nezasáhl.⁴²

V důsledku třicetileté války a následné vlny emigrace několika desítek měšťanských rodin se dramaticky snížil počet obyvatel ve městě. Z původních 502 domů jich téměř polovina byla neobydlených a zničených. Vzkvétající město tak začalo upadat.⁴³ Ztrátu obyvatel také dokládá soupis poddaných podle víry z roku 1651, kdy počet obyvatel činil pouhých 1 120 osob.⁴⁴

Po třicetileté válce přišlo období relativního klidu. Město se pomalu začínalo zotavovat z následků. Objevoval se zde pozvolný hospodářský a demografický růst.⁴⁵

V této době se také začínal rozšiřovat svatosalvátorský kult zásluhou chrudimského děkana Samuela Václava Hataše. Ten udělal ze svatého obrazu ideový středobod, kolem kterého soustředil náboženský život města. Hataš se zasadil o prošetření události arcibiskupskou konsistoří. V dubnu roku 1676 vyvrcholilo jeho úsilí a obraz byl slavnostně instalován na hlavní oltář v kostele Nanebevzetí Panny Marie. K obrazu se později konaly poutě a přijížděli lidé z celého okolí. Jeho sláva vzrostla při morové epidemii v roce 1680, kdy dosáhl věhlasu i ve středních Čechách a na Moravě.⁴⁶ Během morové epidemie ve Vídni navštívil obraz také císař Leopold I.⁴⁷

---

⁴² PANOCH, Pavel. Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy. *Theatrum: historiae*. 2009. 5, s. 39-40. ISSN 1802-2502.

⁴³ HÁJEK, Pavel. *Chrudimské obyvatelstvo*. Chrudim, 2010. s. 15. ISBN 80-86585-23-9.

⁴⁴ MATUŠÍKOVÁ, Lenka – PAZDERKOVÁ, Alena. *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Díl X. Chrudimsko 3*. Praha, 2001. ISBN 80-85475-74-X.

⁴⁵ LEDVINKA, Václav. Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Ed. Jan KILIÁN. Mělník, 2004. s. 26 - 28. ISBN 80-903453-1-X.

⁴⁶ PANOCH, Pavel. Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy, s. 42 – 45.

⁴⁷ BERGER, Tilman - MALÝ, Tomáš. *Historia Chrudimska w niź se wipisuje počátek Města Chrudimě. 2. sv. Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregettiho z roku 1771 s komentářem*. Chrudim, 2005. s. 55. ISBN 80-903265-6-0.

II. 2. Chrudim v 18. století

Město si žilo relativně poklidným životem až do roku 1733. Po smrti polského krále Augusta II. chtělo Rusko s Rakouskem zajistit nástupnictví jeho syna Bedřicha Augusta. Proti však byla Francie, která prosazovala Stanislava Leszczynského.⁴⁸ O dva roky později se ruský moskevský pluk táhnoucí proti francouzskému vojsku utábořil v Chrudimi. Měšťané vycházeli vojákům ve všem vstříc, takže k žádnému konfliktu nedošlo.⁴⁹ O tom, že se ruským vojákům nechtělo z města odcházet, svědčil také zápis v Cereghettiho kronice: „*když z Chrudimě odcházeli, tedy jako kurvy plakali, a to jak oficiři tak také sprostí.*“ Rusové tvrdili, že jim ani doma takhle dobře nebylo. Důstojníci dokonce některé vojáky museli švihat bičem, aby je přiměli k odchodu.⁵⁰

V první polovině 18. století město navštěvovali misionáři a jezuité šířící katolickou víru.⁵¹ Tyto návštěvy nadále upevňovaly postavení katolické církve v Chrudimi. Z farních zápisků vyplynulo, že v roce 1713 nepřišlo ke zpovědi pouhých 113 duší.⁵²

Jezuitské cesty do měst měly kromě šíření víry vyjadřovat podporu děkanům. V červenci roku 1738 navštívil město páter Koniáš, který při příležitosti kající misie nechal zřídit spáleniště na chrudimském předměstí.⁵³ Antonín Koniáš spolu s děkanem Františkem z Vlkánova prohledali děkanský dům a přilehlé knihovny. Mimo jiné objevili dva kancionály z dob husitských, které měly skvostnou uměleckou úpravu. Bohužel se v nich nacházely písně oslavující život mistra Jana Husa, a tak byly oba spáleny.⁵⁴

Katolickou převahu ve městě dokazoval také fakt, že když v lednu 1742 přitáhla saská armáda a okupovala Chrudim, byly pořádány kromě katolických bohoslužeb i evangelické. Této bohoslužby se kromě ložirujícího vojska zúčastnilo okolo 50 prostých obyvatel.⁵⁵

Zlé časy pro Chrudim přišly s válkami o rakouské dědictví, kdy se město kvůli své poloze stalo častým hostitelem několika zúčastněných armád.⁵⁶ Dokonce si zde 17. dubna Fridrich II. rozhodl zřídit svůj hlavní stan. Pruské vojsko tady zůstalo po dobu jednoho

⁴⁸ VLNAS, Vít. *Princ Evžen Savojský*. Praha, 2001. s. 592. ISBN 80-7185-380-1.

⁴⁹ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906. s. 336.

⁵⁰ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 75. ISBN 80-903265-4-4.

⁵¹ Chrudim jako zbytek království se postupně rekatolizovala již v 1. polovině 17. Století díky jezuitské činnosti. Viz. ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha, 1995. s. 153. ISBN 80-204-0471-6.

⁵² SOKA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 99, Náboženské poměry v Chrudimi.

⁵³ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Praha, 1996. s. 161. ISBN 80-7021-191-1.

⁵⁴ SOKA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 99, Náboženské poměry v Chrudimi.

⁵⁵ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 79.

⁵⁶ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV.*, s. 337.

měsíce.⁵⁷ Vojska se zde zdržovala v různých časových intervalech až do roku 1770, kdy zde byla zřízena stálá posádka.⁵⁸

I během té doby žilo město svým životem. Pokračovaly také misionářské a jezuitské návštěvy. Při druhé jezuitské návštěvě 27. února 1746 proběhla veřejná kázání, ale k pálení knih již nedocházelo.⁵⁹

Přelom první a druhé poloviny 18. století se nesl ve znamení reforem Marie Terezie. Reformy si vyžádal především finanční stav monarchie a nutnost lépe a efektivněji vybírat daně. K tomu měl dopomoci tereziánský katastr, který vstoupil v platnost 1. května 1749. Reorganizovaly se také úřady, vymezovaly kompetence jednotlivým úřadům, a téhož roku byla zrušena česká i rakouská dvorská kancelář.⁶⁰

Chrudim získala na důležitosti, když byl reskriptem ze dne 27. dubna 1750 zřízen poštovní kurz do Prahy. Se zřízením pošty bylo nutné obsadit místo pošmistra. Aby se člověk mohl stát pošmistrem, musel splnit několik podmínek, např. být katolík, mít počestný původ z manželského lože a jedním z předpokladů byla také znalost němčiny, čtení a psaní. Prvním jmenovaným chrudimským pošmistrem byl Antonín Egermann, jemuž byl vyměřen plat 200 zlatých ročně.⁶¹

V roce 1751 se Chrudim stala sídlem reorganizovaného a trvale zde sídlícího krajského úřadu. Tím město získalo na významu a kromě hospodářského oživení přišli také němečtí a německy hovořící úředníci. Nejednalo se však o masivní nárůst obyvatelstva, protože šlo pouze o jednotlivce se svými rodinami.⁶²

Další významnou událostí bylo dne 13. července 1760 vystavení a vysvěcení svatokřížové cesty, kterou vymaloval Josef Cereghetti v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Celkové náklady od výmalby po řezbu rámu a oltářů byly vyčísleny na 500 zlatých. Dílo bylo financováno z odkazů na výzdobu kostela a ze zádušní kasy.⁶³

Roku 1770 městem projížděl císař Josef II., který byl uveden do kostela Nanebevzetí Panny Marie a pomodlil se zde ke svatému obrazu. Po mši nastoupil do kočáru a odjel zpět do Prahy. O pár let později, v květnu roku 1778, přijel do města opět císař Josef II. a byl

---

⁵⁷ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 146. ISBN 80-85846-10-1.

⁵⁸ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906. s. 337.

⁵⁹ SOKA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána, inv. č. 99, Náboženské poměry v Chrudimi.

⁶⁰ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 130 – 131. ISBN 80-204-0616-6.

⁶¹ CHARVÁT, Jiří. O staré chrudimské poště a jejích pošmistrech. *Chrudimský vlastivědný sborník*. 1996. 1, s. 30-31.

⁶² HÁJEK, Pavel. *Chrudimské obyvatelstvo*. Chrudim, 2010. s. 12. ISBN 80-86585-23-9.

⁶³ PAVLÍK, Tomáš. *Chrudimská křížová cesta*. Chrudim, 1998. s 13-15. ISBN 80-903265-6-0.

ubytován v hostinci U Bílého lva. Císař zde nechal prozkoumat okolí a projel kopce Pumberka.⁶⁴ Po průzkumu byly zřízeny u Tří bubnů tři reduty.⁶⁵

Zbytek století je ovlivněn hlavně osobou Josefa II. a jeho reformami a patenty. Následkem tolerančního patentu z 13. října 1781 a následného císařského nařízení⁶⁶ byl v Chrudimi prodán kostel sv. Jana spolu se hřbitovem Felixovi Svobodovi za 750 zlatých.⁶⁷

Město se nadále kulturně a hospodářsky rozvíjelo, budovaly se zde nové cesty a kanalizace. O tom, že město chtělo hrát v regionu vůdčí roli, svědčí snaha o přenesení hradeckého biskupství do Chrudimi.⁶⁸

---

⁶⁴ Pumberka, jedná se o část města Chrudim, dnešní sídliště Stromovka.

⁶⁵ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906. s. 337.

⁶⁶ MAGENSCHAB, Hans. *Josef II.: cesta Rakouska do moderní doby*. Praha, 2008. s. 141. ISBN 978-80-249-1001-7.

⁶⁷ HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV*, s. 336.

⁶⁷ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 75. ISBN 80-903265-4-4.

⁶⁸ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 21.

III. Války o rakouské dědictví

Válkám o rakouské dědictví předcházela řada událostí, která oslabila monarchii a umožnila vzestup konkurence. Politická a mocenská krize habsburské monarchie, jež doprovázela počátky panování Marie Terezie, měla hlubší kořeny. Její předzvěsti byly ústupky, vojenské a politické neúspěchy Karla VI. ve třicátých letech 18. století za války o polské nástupnictví a války s Osmanskou říší. Další příčinou byla nekoordinovaná územní expanze z let 1683 až 1720. Po sérii vítězství nad Turky zásluhou Evžena Savojského a válkou o španělské dědictví získala monarchie rozsáhlá území na Balkáně, v Nizozemí a na Apeninském poloostrově. Válečné výboje sice z habsburské monarchie udělaly teritoriálně druhou nejrozsáhlejší říši v Evropě (po Rusku), ale říši nejednotnou a roztříštěnou se značnými ekonomickými i sociálními rozdíly. Navíc císař Karel VI. vynaložil nemalé finanční prostředky na uznání pragmatické sankce okolními státy i domácími sněmy.⁶⁹

Počátky vlády Marie Terezie doprovázely státovědecké teorie a zahraničně politické zápletky vedoucí k dlouhým válkám. Svatá říše sice pragmatickou sankci uznala, avšak po smrti Karla VI. vystoupili s dědickými nároky bavorský kurfiřt Karel Albrecht a pruský král Fridrich II. Pragmatickou sankci odmítla také Francie, Španělsko a Sasko. Došlo tak ke zpochybnění pragmatické sankce a otevřela se možnost útoku na oslabenou monarchii. V první slezské válce vpadl Fridrich II. do Slezska, kde na jaře 10. dubna v bitvě u Molvic porazil habsburské vojsko. Karel Albrecht za pomoci francouzských oddílů vtrhl do Horních Rakous a odtud do Čech, kde se v listopadu roku 1741 nechal provolat českým králem. Další ranou pro Marii Terezii bylo vítězství Fridricha II. u Chotusic. Marie Terezie a Fridrich II. podepsali separátní vratislavský mír, ve kterém Marie Terezie přišla téměř o celé Slezsko. Sepsání míru však umožnilo soustředit síly proti bavorským a francouzským jednotkám a vytlačit je ze země.⁷⁰

V druhé slezské válce roku 1744 Fridrich II. opět vpadl do Čech. Obával se úspěchů Marie Terezie. Roku 1745 zemřel Karel VII. a jeho syn Maxmilián Josef ve válce nepokračoval. Fridrich II. však svými vojenskými úspěchy opět donutil Marii Terezii k podepsání míru. Drážďanský mír potvrzoval předchozí zisky z dřívějšího vratislavského.⁷¹

---

⁶⁹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743 Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 16. ISBN 80-86515-22-2.

⁷⁰ KOLEKTIV autorů. *Pod císařským praporem: historie habsburské armády 1526 – 1918*. Praha, 2003. s. 146 - 149. ISBN 80-902745-5-2.

⁷¹ Tamtéž.

III. 1. Pragmatická sankce

Karel VI. vládl rodu, který byl fakticky kontinentální velmocí. Na počátku 18. století se Habsburkové zapojovali do mnoha válečných výbojů. Při válce o španělské dědictví sice neudrželi španělskou královskou korunu, ale rastattským mírem získali část Nizozemí (dnešní Belgie a Lucembursko), Milánsko, Neapolsko a Sardinii. Rakousko dosáhlo své největší rozlohy a bylo na vrcholu moci, ale tento stav byl však do budoucnosti neudržitelný.⁷²

Karel VI. se jako poslední Habsburk mužské linie rozhodl jednat a dne 19. dubna 1713 nechal slavnostně vyhlásit pragmatickou sankci, aby upravil nástupnický řád⁷³ v Habsburském rodě. V době vyhlášení byl císař bezdětný, Marie Terezie se narodila až v květnu 1717.⁷⁴

Pragmatická sankce byla vyhlášena jako významný státoprávní akt, který se stal rodným listem podunajské monarchie. Byla zákonem, který platil i nadále jako součást státního práva rakouské a později rakousko-uherské habsburské monarchie.⁷⁵

O důležitosti tohoto vyhlášení svědčila také účast a shromáždění předních státních činitelů, ministrů a tajných radů. Princ Evžen Savojský, knížata Schwarzenberg a Trautson, dvorský kancléř hrabě Seilern, císařův nejvyšší hofmistr hrabě Thurn a další dvořané a hodnostáři přihlíželi snaze posledního mužského habsburského panovníka o záchranu a hlavně nedělitelnost habsburské monarchie. Císaři spolu s radou však jen slavnostní vyhlášení nestačilo, a proto bylo zapotřebí, aby každý zemský sněm přijal pragmatickou sankci jako svůj vlastní zákon. Dále bylo nutné, aby všechny země monarchie přislíbily trvalé setrvání v soustátí.⁷⁶

Vyhlášení pragmatické sankce se týkalo pouze takzvaných habsburských dědičných zemí a rodového panství Habsburků. V žádném případě se nevztahovala na Říši, jelikož ta byla volební monarchii.⁷⁷

Pragmatická sankce se opírala o několik zásad, z nichž nejdůležitější byla, že státy a země spojené pod vládou habsburské dynastie budou utvářet jednotný nedělitelný celek. Další zásadou bylo, že svazku bude vládnout habsburský dědic. Dědit do budoucna mělo mužské

---

⁷² HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 6 - 7. ISBN 80-85946-41-6.

⁷³ Otázka dědičné posloupnosti se řešila již v roce 1703 za vlády Leopolda I. Už tehdy se mluvilo o tom, kdo může dědit v případě vymření mužského potomstva v jedné habsburské větve. V té době se už uvažovalo o možnosti s přímou dědičnou posloupností ženské linie. Viz URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. s. 41-42. ISBN 80-86515-11-7.

⁷⁴ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 38. ISBN 80-204-0616-6.

⁷⁵ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. s. 23. ISBN 80-86515-11-7.

⁷⁶ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*, s. 44.

⁷⁷ HERRE, Franz. *Marie Terezie*, s. 23.

potomstvo podle primogenitury. V případě absence mužských potomků pak dědilo ženské potomstvo podle stejného principu. Zde by pak první v pořadí, co se týče dědických nároků, byly dcery Karla VI., poté dcery jeho bratra Josefa I. a nakonec dcery po Karlovu otci Leopoldovi I., případně potomstvo z dalších rodových linií.⁷⁸

Pragmatická sankce, dokument, za jehož vznik je z velké části zodpovědný rakouský dvorský kancléř Johan Christoph Seilern, měl tedy primárně posloužit jako obrana proti rozdělení habsburských držav a statků. Sankce měla udržet mocenské postavení rodu. Nesloužila ale k prosazení nástupu Marie Terezie na trůn, jelikož v té době nebyla ještě na světě. V době přijetí pragmatické sankce bylo nástupnictví na trůn určeno jedné z dcer Josefa I. Při vyhlášení sankce bylo Karlovi VI. 28 let. Není zde proto mnoho důvodů se domnívat, že by se později mužských potomků nedočkal. Tento zákon vyjadřoval dlouhodobý cíl udržení habsburské rodové politiky na vrcholu moci.⁷⁹

Habsburská monarchie byla v době vyhlášení pragmatické sankce personální unií, proto se i trůnní právo v jednotlivých zemích lišilo. Pragmatická sankce svým obsahem sjednocovala trůnní právo v celé monarchii. Karel VI. byl sice absolutistickým panovníkem, ale k zajištění trvalé platnosti sankce ji nechal po necelých deseti letech od vyhlášení předložit k projednání stavovským sněmům habsburských zemím. Od sněmů se však nečekal jiný než kladný postoj a hladký průběh schvalování. Formální potvrzení stavy se však do budoucna jevilo jako velmi přínosné.⁸⁰

Na přelomu druhého a třetího desetiletí 18. století přijala pragmatickou sankci většina stavovských sněmů monarchie. V nově získaných územích postupoval císař odlišně. V Milánsku byla sankce pouze vyhlášena a v Neapoli zřejmě nedošlo ani k vyhlášení. V dubnu 1720 byla sankce potvrzena stavy v Horních a Dolních Rakousích, ve vlastním jádru habsburského rodového panství. Schvalování pokračovalo v červnu v Korutanech, Štýrsku, v srpnu přijaly sankci sněmy v Gorici a Gradišce. V září přijal sankci terstský patriciát, v říjnu Fiume a o měsíc později byla přijata také v Tyrolsku.⁸¹

V roce 1720 přijaly pragmatickou sankci země Koruny české. Český sněm přijal sankci 16. října, v zápětí na to, dne 17. října, přijal sankci také moravský sněm a slezský knížecí sněm následoval v přijetí 25. října. V době pobělohorského absolutismu bylo přijetí sankce jen pouhou formalitou. Sněm se sešel 12. října a zahájil jej nejvyšší purkrabí pražský

---

⁷⁸ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. s. 43 – 44. ISBN 80-86515-11-7.

⁷⁹ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 45 - 46. ISBN 80-204-0616-6.

⁸⁰ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce*, s. 51 – 52.

⁸¹ Tamtéž.

hrabě z Vrtby. Ke schválení byly kromě pragmatické sankce předloženy i další dokumenty. Jednalo se o testament Ferdinanda II. z května 1621 a dovětek k němu. V testamentu vyjádřil Ferdinand II. myšlenku o budoucí nedělitelnosti monarchie. Dalším připojeným dokumentem byla abdikací listina Marie Josefíny, starší dcery Josefa I. Listinou se zříkala svých dědických práv ve prospěch dědiců Karla VI. Marie Josefína se později stala manželkou Augusta III., saského kurfiřta a polského krále. O průběhu sněmovního jednání byla sepsána listina datovaná k 16. říjnu 1720. Byla zhotovena ve dvou opisech opatřených zemskou pečeti. První stejnopis byl odeslán do Vídně české dvorské kanceláři, druhý opis byl uložen u zemských desek. Nad průběhem schvalování vyjádřil panovník spokojenost.⁸²

Pragmatickou sankci schvalovalo samostatně také Chebsko, které mělo zvláštní postavení v rámci Českého království. Cheb se postupem doby měnil v samostatný městský stát se silným měšťanstvem, které časem splývalo se šlechtou. Měl vlastní stavovský sněm, na němž 23. července 1721 schválili pragmatickou sankci⁸³

V roce 1721 schválilo pragmatickou sankci také Chorvatsko a o rok později byla potvrzena také v Sedmíhradsku.⁸⁴

Sněm v Uhrách chtěl původně Karel VI. osobně zahájit, ale poté se nechal zastoupit hrabětem Gundakerem Starhembergem, kterého doprovázel nejvyšší český kancléř František Ferdinand Kinský.⁸⁵

Roku 1722 uherský sněm uznal pragmatickou sankci výměnou za nové potvrzení některých starých šlechtických výsad.⁸⁶

Poté, co se stala pragmatická sankce součástí státního práva monarchie, bylo nutné zajistit její mezinárodní uznání. Usnesením říšského sněmu z roku 1732 byla sankce uznána také v říši, i když zde byly hlasy Saska a Bavorska proti. Na skutečné mezinárodní uznání musel však Karel VI. nasměrovat své veškeré politické úsilí. I přes sílu monarchie se rozhodl jít Karel VI. cestou ústupků. Vídeňským mírem ze dne 8. listopadu 1738 se vzdal ve prospěch Španělska podstatné části územních zisků v Itálii, Neapolska a Sicílie. Výsledkem vídeňského míru bylo také uznání sankce Francií a Polskem. Pro podporu Anglie a Holandska obětoval

---

⁸² URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. s. 52. ISBN 80-86515-11-7.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 47. ISBN 80-204-0616-6.

⁸⁵ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce*, s. 59.

⁸⁶ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*, s. 47.

námořní společnost Ostende. Karel VI. navzdory velkým obětem dosáhl mezinárodního uznání.⁸⁷

III. 2. Počátek válek

Habsburská monarchie pomalu ustupovala z velmocenského postavení do pozadí. Vnitřní slabost monarchie se projevila při ztrátě Neapolska a Sicílie. Další chybou Karla VI. bylo, že se nechal zatáhnout Ruskem do války s Turky v letech 1737 - 1739. Zde se projevila špatný stav armády po smrti prince Evžena Savojského. Rakousko ztratilo rozsáhlá území až k Uhrám včetně Bělehradu.⁸⁸

V letech 1735 – 1740 se snížily státní příjmy o polovinu ze 40 000 000 zlatých na 20 000 000 zlatých. Státní dluh naopak vystoupal k astronomickým 100 000 000. Chyběly důležité správní reformy a reforma armády. Daně se stále zvyšovaly. Zdravotní stav Karla VI. se zhoršoval a navíc byl bez mužských potomků.⁸⁹

Dne 20. října 1740, pár dní po svých 55. narozeninách, zemřel císař Karel VI. Poslední Habsburk po sobě zanechal necentralizovanou a hypotékami zatíženou monarchii, která se zanedlouho měla stát cílem útoku okolních států.⁹⁰

III. 3. Válka slezská

Zlom v zahraniční politice přišel se smrtí pruského krále Fridricha Viléma I., který byl loajálním říšským kurfiřtem. Dne 31. května 1740 převzal vládu v Prusku jeho syn Fridrich II. Prusko bylo při jeho nástupu dobře fungující centralizovaný stát se silnou moderní a dobře vycvičenou armádou. Jako vrchní velitel disponoval pruský král 80 000 armádou, rozdělenou do pěších, jízdních a pevnostních pluků. Po nástupu na trůn ujistil Karla VI. o své loajalitě.⁹¹

Po smrti Karla VI. se podle pragmatické sankce ujala vlády mladá a podle dobových svědectví půvabná panovnice Marie Terezie. Na rozdíl od pruského království v habsburské monarchii centralizace téměř neexistovala. Území, nad kterým měla Marie Terezie vládnout, bylo roztržštěné. Skládalo se z tzv. německých dědičných zemí – Korutan, Tyrolska, Štýrska,

---

⁸⁷ URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. s. 62 – 64. ISBN 80-86515-11-7.

⁸⁸ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 50 - 51. ISBN 80-204-0616-6.

⁸⁹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743 Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 14 - 15. ISBN 80-86515-22-2.

⁹⁰ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 23. ISBN 80-85946-41-6.

⁹¹ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998, s. 117. ISBN 80-85846-10-1.

Dolních a Horních Rakous, Kraňska, dále ze zemí Koruny české a Koruny svatoštěpánské, Sedmihradská, Dalmácie, Toskánska, Florencie, Flander a Barbantska. V otázkách daní, formování vojska a příjmech pokladny, byla panovnice závislá na stavech. Ještě za života Karla VI. a jeho úsilí o prosazování pragmatické sankce, prohlásil Evžen Savojský, že by bylo lépe investovat do silné a moderní armády.⁹²

Jakmile zemřel Karel VI., začali se hlásit dědicové na habsburský trůn. Jedním z nich byl Karel Albrecht, bavorský kurfiřt, který těžil z podpory Francie a chtěl získat českou korunu. Bavorský rod Wittelsbachů si zajistil francouzskou podporu již v roce 1670, posléze i roku 1714 a podpora Francie byla garantována také v dalších letech 1727 a 1738.⁹³

Karel Albrecht vznesl svůj nárok na trůn, jelikož byl potomek nejstarší dcery Ferdinanda I. a manžel Marie Anny, jedné z dcer Josefa I. Bavorský kurfiřt však na válku nebyl připraven. Jeho příjmy sotva stačily na pokrytí výdajů dvora. Navíc jeho armáda od nepodařeného tureckého dobrodružství čítala sotva 10 000 mužů. Karel Albrecht spoléhal na subsidie z Francie. Francouzská podpora však nebyla tak silná, jak si bavorský kurfiřt představoval. Kardinál Fleury, rádce Ludvíka XV. si nehodlal znepřátelit Rakousko, se kterým měla Francie vídeňskou smlouvou rozdělené sféry vlivu v jižní části Evropy. Navíc Francie uznala pragmatickou sankci. Na druhou stranu Francie byla odhodlána zabránit tomu, aby se František Štěpán stal římským císařem, jelikož jeho potencionální nároky na Lotrinsko představovaly pro Francii hrozbu. Fleury proto podporoval Karla Albrechta, kterému nechal poslat jednorázovou sumu 400 000 zlatých na dozbrojení armády.⁹⁴

Dalším z významných mužů, který vznesl nárok na dědictví, byl saský kurfiřt a polský král August III. Své nároky na rakouské a české dědictví spolu s kurfiřtským hlasem opíral o dědické nároky své manželky Marie Josefy, nejstarší dcery Josefa I.⁹⁵

Nejsilnější a nejnebezpečnější soupeř byl však Fridrich II. Ten také vznesl dědické nároky na Slezsko. Odkazoval přitom na smlouvu mezi Hohenzollerny a Piastovci z roku 1537, po jejichž vymření měli část Slezska dědit.⁹⁶

Fridrich II. instruoval vyslance ve Vídni, aby vysvětlil, že Slezsko nechce obsadit jako nepřítel Rakouska, nýbrž se chce jen domoci spravedlnosti a uplatnit staré dědické nároky.

---

⁹² JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 25 – 26. ISBN 80-85498-30-8.

⁹³ VEBER, Václav. a kol. *Dějiny Rakouska*. Praha, 2002. s. 335 – 336. ISBN 80-7106-491-2.

⁹⁴ HLAVÁČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. s. 79 – 81. ISBN 80-85770-50-4.

⁹⁵ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: Korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 20. ISBN 80-86515-22-2.

⁹⁶ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 124. ISBN 80-85846-10-1.

Aby své tvrzení podpořil, nabídl pomoc a podporu Františku Štěpánovi při volbě říšského císaře a také za Slezsko nabídl 2 000 000 zlatých jako odstupné.⁹⁷

Pruského krále netáhla do Slezska pouze vidina zvětšení území. Hlavní byly hospodářské a obchodní důvody. Slezské území se rozkládalo na 22 500 km² a přímo sousedilo s Pruskem. Většina z 1 500 000 obyvatel byli protestanti. Slezsko patřilo k nejprůmyslovějším oblastem monarchie a vzkvétal zde obchod a výroba. Pro Fridricha II. představovalo Slezsko vítanou kořist a možnost dalšího rozvoje.⁹⁸

Marie Terezie byla v nelehké situaci. Kromě výše zmíněných kurfiřtů si nároky na části habsburské monarchie dělali španělští a neapolští Bourboni, kteří chtěli rozšířit svá panství v Itálii nebo sardinský král Karel Emanuel.⁹⁹

Na domácí politické scéně neměla Marie Terezie také na růžích ustláno. V monarchii se zvedla vlna odporu proti ženské vládě a opozice by raději na trůně viděla bavorského kurfiřta. Když přejímala vládu nad habsburskými zeměmi, upozorňoval benátský vyslanec Alessandro Zeno na hlasy, podle nichž se neslučuje s důstojností státu, aby mu vládla žena.¹⁰⁰

Marie Terezie se tak ocitla téměř osamocena. Chyběla jí podpora otce, navíc její manžel František Štěpán nebyl nejzdatnější ve vládních záležitostech. Sama královna neměla mnoho zkušeností a její nejbližší rádcové nedosahovali kvalit Evžena Savojského, který byl již tou dobou čtvrtým rokem po smrti. Většina rádců navíc byla stará a jejich názory byly nepraktické a nemoderní.¹⁰¹

Největší důvěru panovnice získal jednadmdesátiletý prezident dvorské komory, hrabě Gundaker Thomas von Starhemberg. Dalším rádcem, který se těšil královnině důvěře, byl sekretář Johan Christoph von Bartenstein, který prosazoval zachování jednoty a síly monarchie. Do blízkého okruhu rádců také patřili hrabě Filip Josef Kinský a Alois a Josef Harrachové.¹⁰²

Při řešení nabídky Fridricha II. na podstoupení Slezska se dvůr rozdělil na dva tábory. První část byla pro další vyjednávání. Druhá skupina tvrdila, že pokud pruský král obdrží část Slezska, nebude mu nic bránit v tom, aby si vzal i zbytek území. S tímto názorem souhlasila i

---

⁹⁷ RIEDER, Heinz. *Marie Terezie: osudová hodina Habsburků*. Praha, 1997. s. 33. ISBN 80-7202-160-5.

⁹⁸ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 125. ISBN 80-85846-10-1.

⁹⁹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 20. ISBN 80-86515-22-2.

¹⁰⁰ HERRE, Franz. *Marie Terezie*, s. 30.

¹⁰¹ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 24. ISBN 80-85498-30-8.

¹⁰² TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 63. - 64. ISBN 80-204-0616-6.

Marie Terezie, která ještě před vypuknutím konfliktu napsala svému vyslanci v Londýně hraběti Osteinovi, že nikomu nelze věřit méně než Prusku.¹⁰³

Se svou manželkou však nesouhlasil František Štěpán, který měl pro Fridricha II. slabost. Podle jeho názoru mu podstoupení části Slezska zaručí služby moderní pruské armády a odradí ostatní od útoku na monarchii. Navíc mu velice záleželo na Fridrichovu kurfiřtském hlasu a zisku císařské koruny. Spolu s Františkem Štěpánem tuto myšlenku sdílelo i několik ministrů.¹⁰⁴

I přes tyto skutečnosti se panovnice rozhodla Fridrichovu ultimativní nabídku odmítnout. Marie Terezie věděla, že její armáda není tak silná, aby mohla okamžitě zakročít. Doufala však v diplomatické řešení zprostředkované spojenci Velkou Británií, Ruskem a Nizozemím.¹⁰⁵

Fridrich II. neměl času nazbyt, a proto v polovině prosince roku 1740 vpadl s vojskem do slabě bráněného Slezska. Zde se u většinově protestantského obyvatelstva nesetkal téměř s žádným odporem.¹⁰⁶

Bleskový vpád bez vyhlášení války měl Fridrich II. velmi dobře promyšlený. Věděl, že monarchie nechala Slezsko téměř bez ochrany. Dobře si spočítal, že rakouská armáda bude rozptýlena po celé monarchii. Habsburské vojsko bylo složeno z 52 pěších pluků a jezdeckta, které obsahovalo 18 kyrysnických, 14 dragounských a osm husarských pluků. Celkově měla armáda 108 000 mužů. Rakouská armáda však měla přestárlý a neschopný důstojnický sbor. Předsedovi dvorní válečné rady Janu Harrachovi bylo již 80 let.¹⁰⁷

Dne 6. prosince roku 1740 vstoupilo pruské 27 000 vojsko na slezské území a začala první slezská válka. Fridrich II. se nezdržoval dobýváním pevností a pokračoval v zabírání území. Nechal obléhat pevnost Hlohov, kde však osobně nezůstával a pokračoval na Vratislav. Jediné, co pruskou armádu zpomalovalo, bylo chladné a deštivé počasí, bahno a špatný stav komunikací, který brzdil dělostřelecké jednotky. Mezitím se pruská armáda blížila k hlavnímu městu provincie Vratislavi. Prusové vyjednávali s představiteli města a slíbili jim, že zachovají městská práva a nezřídí ve městě posádku. Za to chtěli ubezpečení, že habsburským jednotkám nebude umožněn vstup do města. Po domluvě přijel Fridrich II. do města, kde podepsal neutralitní smlouvu.¹⁰⁸

---

¹⁰³ RIEDER, Heinz. *Marie Terezie: osudová hodina Habsburků*. Praha, 1997. s. 34. ISBN 80-7202-160-5.

¹⁰⁴ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 30. ISBN 80-85946-41-6.

¹⁰⁵ VEBER, Václav. a kol. *Dějiny Rakouska*. Praha, 2002. s. 336. ISBN 80-7106-491-2.

¹⁰⁶ ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha, 2004. s. 189 – 190. ISBN 80-7277-172-8.

¹⁰⁷ HERRE, Franz. *Marie Terezie*, s. 37.

¹⁰⁸ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 125. ISBN 80-85846-10-1.

Fridrichova vpádu využila Francie, která sice měla od roku 1735 uzavřený mír s habsburskou monarchií, ale po úspěších pruského krále získala na síle tzv. válečná klika. Tu reprezentoval Charles Louis August Fouquet, hrabě z Belle-Isle. Vlivu hraběte se podřídil i kardinál Fleury. Pod vedením maršála Belle-Isle zahájila francouzská armáda tažení přes Rýn do Saska, kde se snažil podniknout tažení Augusta III. proti Habsburkům.¹⁰⁹

Počátkem roku 1741 pruský král odřízl rakouské posádky v pevnostech a vytlačil zbytek nepřátelských vojsk z dobytého území. Poté rozdělil své síly na dvě části. Z první částí Fridrich II. dobyl Ohlau, kde jej protestantské obyvatelstvo vítalo jako osvoboditele. Druhá část armády (Schwerinův sbor) obklíčila v pohraničí pět granátnických praporů a přiměla je ke kapitulaci. Krutá zima a vyčerpanost vojska donutila Fridricha II. k přesunu vojsk do slezských měst a vesnic, kde vojáci přezímovali.¹¹⁰

Když pruský král držel pevně ve svých rukou téměř celé Slezsko, rozhodl se zopakovat svou nabídku na spojenectví s habsburskou monarchií. Výměnou za své služby však požadoval od Marie Terezie přenechání dobytého území. Fridrich II. se obával možnosti, že snadno získaná území bude muset bránit v regulérní válce. Proti této myšlence však byla Marie Terezie. Panovnice si dobře uvědomovala, že pokud by podstoupila Slezsko Fridrichovi II., porušila by tím hlavní myšlenku pragmatické sankce o nedělitelnosti a celistvosti habsburské monarchie. Tím by popřela samotnou pragmatickou sankci a zadala záminku ostatním, aby upustili od svých závazků a tím ještě více oslabila monarchii. Marie Terezie nabídku odmítla a začala připravovat protiútok.¹¹¹

Počátkem jara se zbytky rakouského armádního sboru pod vedením maršála Browna, který měl hájit Slezsko, začaly stahovat přes Krnov, Opavu a Fulnek do Olomouce. Zde se za pomoci rekrutů z Uher začala budovat nová armáda. Podařilo se sestavit téměř 16 000 armádu. Velením nad vojskem byl pověřen generál Wilhelm Reinhard, hrabě z Neippergu.¹¹²

Pruská armáda měla početní převahu, lepší pěchotu, výzbroj a výcvik. Na druhou stranu mělo rakouské vojsko početnější a zkušenější jízdu a sedmdesátiletý Neipperg měl více bojových zkušeností. 10. dubna se Fridrich II. vydal s armádou proti rakouským jednotkám rozmístěným u vesnice Molvic. O půl druhé odpoledne padl rozkaz k útoku. Pruské dělostřelectvo soustředilo palbu na rakouskou jízdu. Kolem čtvrté hodiny odpoledne se bitva

---

¹⁰⁹ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 28 – 32. ISBN 80-85498-30-8.

¹¹⁰ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 128 - 130. ISBN 80-85846-10-1.

¹¹¹ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 38. ISBN 80-85946-41-6.

¹¹² MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 24. ISBN 80-86515-22-2.

nevyvíjela pro pruskou armádu zrovna dobře a maršál Schwerin přesvědčil Fridricha II. k opuštění bojiště. Nechtěl riskovat možnost panovníkova zranění nebo zajetí. Po Fridrichově odjezdu se Schwerinovi podařilo seskupit jízdu a pomocí disciplinované pěchoty bitvu vyhrát. I přes vítězství se Fridrich II. do své smrti nezbavil trapného pocitu z opuštění bojiště. Navíc pruská armáda utrpěla nemalé ztráty. Na pruské straně se napočítalo okolo 2500 mrtvých a přes 3 000 raněných.¹¹³

Pruské vítězství u Molvic mělo za bezprostřední následek úplné obsazení slezského knížectví, kladského hrabství a také části severovýchodních Čech.¹¹⁴

Politické důsledky bitvy zatím nebyly Marii Terezii zřejmé. Vydala se na korunovační cestu do Uher a generálu Neippergovi zanechala utěšující dopis. V Prešpurku pronesla projev, ve kterém ujišťovala, že chce být dobrou královnou a matkou. Krátce po slavnostní korunovaci přišly špatné zprávy. Důsledky byly mnohem horší než si panovnice připouštěla.¹¹⁵

Proti Marii Terezii se formovala velmi silná koalice. Naopak její spojenci ji opouštěli a dostatečně nepodporovali. Rusko bylo sužované vnitřními boji o moc a Anglie svou pomoc omezila pouze na posílání subsidií a diplomatickou podporu. Francouzskému maršálovi Belle-Islemu se podařilo vyjednat španělsko-bavorskou smlouvu, ve které Španělsko poskytlo Bavorsku finanční podporu. Na to navázala francouzsko-pruská obranná aliance, která zaručovala Fridrichu II. Slezsko a Bavorsko – saská preliminární smlouva tzv. *Traité de partage*. Byla to dohoda o rozdělení dědictví po Karlu VI. Karel Albrecht si nárokoval Horní Rakousy, Tyrolsko, Vorarlbersko, Přední Rakousy a Čechy spolu s královskou korunou a kurfiřtským hlasem. Sasko mělo získat Moravu a část Horního Slezska. Navíc měly být přerušeny lenní územní vazby. Smlouva byla ratifikována také Francií a Pruskem. Marii Terezii by zůstaly pouze Uhry a Dolní Rakousy, proto ji také protivníci titulovali uherskou královnou.¹¹⁶

Francie, Španělsko, Bavorsko, Sasko a Prusko se dohodly na rozdělení rakouského dědictví. Tato situace potvrdila slova prince Evžena Savojského, který řekl, že náklady na prosazování a uznání pragmatické sankce měly být použity na budování silné armády, která udrží monarchii ve velmocenském postavení.¹¹⁷

---

¹¹³ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 135 – 136. ISBN 80-85846-10-1.

¹¹⁴ VEBER, Václav. a kol. *Dějiny Rakouska*, Praha, 2002. s. 336. ISBN 80-7106-491-2.

¹¹⁵ RIEDER, Heinz. *Marie Terezie: osudová hodina Habsburků*. Praha, 1997. s. 36. ISBN 80-7202-160-5.

¹¹⁶ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 25 - 26. ISBN 80-86515-22-2.

¹¹⁷ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 44. ISBN 80-85946-41-6.

Mezitím, co ve Slezsku docházelo k větším či menším šarvátkám, francouzsko-bavorská armáda mířila k rakouským hranicím. Původně podle plánu maršála Belle-Isla mělo dorazit až 140 000 vojáků, ale kardinál Fleury se stavěl proti otevřenému střetnutí s Habsburky, tak dorazila jen polovina. Mezitím pruský král odhalil spiknutí ve Vratislavi, které bylo podněcováno Rakušany a nechal město obsadit. Fridrichovi však stále dělal starosti generál Neipperg, kterému se ve Slezsku dařilo obratně manévrovat. Vyslal proto posly za Karlem Albrechtem, aby se připojil k válce. Marie Terezie tak musela čelit třem armádám současně.¹¹⁸

Karel Albrecht se po spojení obou armád stal jejich velitelem. V situaci, kdy jeho armáda tvořila pouhou jednu čtvrtinu francouzsko-bavorských sborů, navíc financovanou z francouzských prostředků, jednalo se o funkci ryze formální. Karel Albrecht zahájil svou válečnou kampaň Istí, díky níž dobyl pasovské biskupství. Pasov byl chráněn řekami Dunajem a Innem a mohutnou pevností. Bavorský kurfiřt využil toho, že přes město si zkracovali cestu bavorští obchodníci a solní úředníci. Když pak známý bavorský úředník požádal o průjezd městem, vnikli do Pasova Minuzziho žoldnéři a město bylo dobyto bez jediného výstřelu. Tím se Karlovi Albrechtovi otevřela brána do Rakouska. Kurfiřt zamířil směrem k Linci. Zde se nesetkal takřka s žádným odporem a 15. září 1741 opět bez jediného výstřelu dobyl Linec. Karel Albrecht se snažil, aby nevystupoval jako dobyvatel a obyvatelstvu odpouštěl některé dávky, dokonce tvrdě trestal zločiny vojáků způsobené na civilistech. Za to vše byl svými francouzskými spojenci kritizován. Bavorský kurfiřt si nechal v Linci holdovat hornorakouskými stavy. Francouzsko-bavorské vojsko pochodovalo podél řeky Dunaje do vnitrozemí Rakouska. Objevily se zde obavy, že oblehne Vídeň, od které byl vzdálen pouhých 70 km. Karel však od dobývání Vídně ustoupil a obrátil armádu do Čech směrem k Praze.¹¹⁹

Ani v Čechách díky francouzským agitátorům a opatrnému postoji šlechty nenarazil Karel Albrecht na výraznější odpor. Pražský vojenský velitel a polní zbrojmistr Ogilvy si uvědomoval, že bavorsko-francouzské armádě v tažení na Prahu nestojí nic v cestě. Žádal proto o pomoc rakouské armády. Prahu v té době hájilo pouze 2 500 mužů podporovaných měšťanskou gardou a studenty. Díky vojenské nezkušenosti Františka Štěpána se rakouská

---

¹¹⁸ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 139 – 140. ISBN 80-85846-10-1.

¹¹⁹ HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. s. 79 – 81. ISBN 80-85770-50-4.

armáda jen pozvolna přeskupovala na Moravě a v jižních Čechách. Bylo jasné, že obléhání Prahy by nedokázala zabránit.¹²⁰

Počátkem listopadu 1741 překročila vojska Karla Albrechta hranice Čech u Vyššího Brodu. Dne 18. listopadu obsadil Karel Albrecht České Budějovice a vyhlásil manifest určený českým městům a vesnicím, v němž se přihlásil o dědické právo. V Praze zavládly obavy, protože město nejen že nemělo dostatečnou vojenskou posádku, navíc strategické výšiny v okolí nebyly vůbec opevněné a nepřítel by tak mohl bez obav odstřelovat město. Nejlépe opevněným místem v Praze byl Vyšehrad, který však v celkové obraně města nehrál důležitou úlohu. Již 20. listopadu byla Praha obklíčena. Na Zbraslavi a Bílé hoře stáli Francouzi a Bavoři, v okolí zámku Trója bylo rozprostřeno přes 18 000 Sasů.¹²¹

Dne 24. listopadu se konala společná francouzsko-bavorsko-saská válečná rada, kde velitelé probírali strategii útoku. Saský velitel navrhl okamžitý útok na Prahu bez dlouhého obléhání, jelikož se obával příchodu rakouských posil.¹²²

Praha byla odhodlaná se bránit, ale naděje na úspěch byla minimální. Spojenecká armáda čítala přes 50 000 mužů, kdežto v městských hradbách bylo připraveno bojovat necelých 3 000 obránců. I přesto Pražané odmítli nabídky ke kapitulaci. Karel Albrecht vydal rozkaz k útoku. Dne 26. listopadu zaútočili Francouzi na Strahovskou bránu, Sasové na Bruskou bránu a další francouzské jednotky na Novou bránu. K útoku se také přidalo dělostřelectvo mohutným odstřelováním města. První útok Sasů odrazilo asi 400 ozbrojených studentů, při druhém útoku na Bruskou bránu byly však saské jednotky úspěšnější, bránu rozrazily a dostaly se do města. Poté i francouzské síly dobyly Nové Město. O den později dostal Karel Albrecht zprávu o dobytí Prahy.¹²³

Bavorský kurfiřt se zúčastnil děkovné mše za vítězství a přesídlil na Pražský hrad. Dne 7. prosince se nechal jako Karel III. provolat českým králem. O 12 dní později si nechal složit slavnostní přísahy věrnosti od stavů. Ke královské korunovaci nemohlo z technických důvodů dojít, protože Marie Terezie nechala včas odvést královské insignie do Vídně. Úřady pak Karel III. svěřil domácím šlechtickým rodům Chotků, Kolovratů, Černínů a dalším. Během prosince pak spojenecké armády opustily Prahu a zaujaly pozice v jejím okolí.¹²⁴

---

¹²⁰ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 78. ISBN 80-204-0616-6.

¹²¹ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 40. ISBN 80-85498-30-8.

¹²² HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. s. 88. ISBN 80-85770-50-4.

¹²³ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie*, s. 40 – 41.

¹²⁴ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 142. ISBN 80-85846-10-1.

Nová zemská správa však byla bez faktických pravomocí a dění v zemi řídili francouzští generálové, kteří se starali o plynulé dodávky zásob k armádě. Koncem prosince odcestoval Karel Albrecht přes Drážďany do Mnichova a Manheimu, kde se připravoval na volbu kurfiřtského kolegia. Po dobytí Prahy a svoláním za krále se Karlova moc nacházela na vrcholu. Jeho nově získané království však trpělo pod pěti různými armádami.¹²⁵

I tak mohl být bavorský kurfiřt a český král spokojený, jelikož mu holdovala skoro polovina šlechty. Významné rody spojené se správou země, které se holdování nechtěly nebo nemohly zúčastnit, za sebe poslaly alespoň zástupce. Poprvé se králi holdovalo 19. prosince 1741, druhý obřad se konal 8. února 1742.¹²⁶

Jelikož byla Říše římská volební monarchií, musel Karel Albrecht respektovat rituály vedoucí k volbě. Od volby nesla hlava říše královský titul až po korunovaci, kdy jí příslušel titul císaře. Volba se konala ve Frankfurtu nad Mohanem. Karel Albrecht, ač měl podporu Francie a svůj kurfiřtský hlas, musel udělat ústupky ve prospěch kurfiřtů, říšských knížat a říšského sněmu. Císař bude do budoucna muset řešit každý závažnější krok s kurfiřty a sněmem, navíc se nebude moci plést do konfesních záležitostí říšských stavů. Na nátlak Francie také slíbil, že se nepokusí získat zpět Alsasko. Dne 24. ledna 1742 byl Karel Albrecht vyhlášen římským králem a budoucím císařem. Ze svého úspěchu se však neradoval dlouho, jelikož rakouská armáda postupovala k Bavorsku. Maršál Belle-Isle přislíbil Karlu Albrechtovi, že Francie nenechá Bavorsko padnout a pošle vojenské posily. Římský král Karel VII. byl dne 12. února slavnostně korunován císařem.¹²⁷

Marie Terezie se však s nepříznivým vývojem události nechtěla smířit. Byla odhodlaná získat Čechy zpět a znovu dobýt ztracené dědictví. K tomu ji pomohl vojenský strateg hrabě Khevenhüller. On na rozdíl od královny nechtěl zpět dobývat české území, ale jeho cílem bylo osvobodit Horní Rakousy a odtud přenést válku na bavorské území. Na začátku ledna překročily Khevenhüllerovy jednotky Enži a vpadly do bavorského kurfiřtství. Marie Terezie nařídila polnímu maršálovi slušné zacházení s obyvatelstvem. Kromě vpádu do Bavorska ušetřila královna Karlu Albrechtovi ještě jednu krutou ránu. V den jeho císařské korunovace dobyly rakouské jednotky Mnichov.¹²⁸

Nově zvolený císař Karel VII. mohl z Frankfurtu nad Mohanem jen bezmocně přihlížet, jak rakouské jednotky ničily jeho zemi. Na začátku roku přišla protirakouská koalice

---

¹²⁵ HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. s. 104 – 105. ISBN 80-85770-50-4.

¹²⁶ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 32. ISBN 80-86515-22-2.

¹²⁷ HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht*, s. 116 – 120.

¹²⁸ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 48 - 49. ISBN 80-85946-41-6.

o sardinského krále Karla Emanuela I., který za část Milánska odstoupil. Vzhledem k těmto událostem cítil Fridrich II. nutnost vyšší spolupráce se spojenci. Pruský král vymyslel plán, podle kterého pruské, saské a část francouzských sil dobude Jihlavu. Pruská armáda pak potáhne na Dyji a Sasové jim budou krýt pravý bok a následně tento manévr otevře Moravu saskému kurfiřtovi. Tímto plánem však Fridrich II. obratně přenesl tíhu bojů na své spojence a sám mohl dosáhnout bohatých Dolních Rakous. Dne 15. února získala spojenecká vojska Jihlavu a Fridrich II. si zřídil ve Znojmě svůj hlavní stan. Rakušanům na Moravě zůstalo pouze Brno. Brzy se však ukázaly slabiny Fridrichova plánu. Vojsko s Karlem Lotrinským zůstalo v jižních Čechách a na Záhoří se shromáždily uherské jednotky. Pruský král vycítil nebezpečí útoku z obou stran a s celou armádou se pokusil dobýt Brno. Dobývání bylo však špatně připraveno, chyběla těžká artilerie a zásobování bylo narušováno husarskými oddíly, které vypalovaly blízké vesnice. Armády trpěly hladem a nemocemi, obyvatelé odmítali spolupracovat a objevovaly se případy otevřeného odporu.¹²⁹

Na hnutí odporu, které mělo královninu plnou moc, se z největší části podíleli Hanáci, Valaši, vrchnostenští myslivci a měšťanští ostrostřelci. V průběhu dubna byly pruské jednotky nuceny k ústupu do Čech, jelikož je z jihu začal ohrožovat Karel Lotrinský. Obě armády se pak střetly v krvavé bitvě u Chotusic.¹³⁰

Pruské vojsko se v polovině dubna stáhlo do východních Čech, kde si Fridrich II. vyhlédl Chrudim jako svůj hlavní stan. Odtud vytáhl směrem k Čáslavi, kde očekával střet s rakouskou armádou. Prusové si zřídili tábor u Kutné Hory, odkud prohledávali okolí. Mezitím habsburská armáda vedená královniným švagrem Karlem Lotrinským postupovala směrem k Chotusicím. Mezi osmou a devátou hodinou zaútočila pruská jízda pod velením generála Buddenrocka, ale po úspěšném útoku vydal generál nesmyslný povel k zastavení boje, navíc pruští dragouni se odchýlili příliš nalevo a střetli se s rakouskou pěchotou. Habsburská armáda soustředila síly na střed a východní křídlo, kde byly jednotky Maxmiliána Dessavského vystaveny těžké palbě a donuceny k ústupu. O půl jedenácté v plné síle zaútočily Fridrichovy jednotky. Vojsko Karla Lotrinského riskovalo další zbytečné ztráty a zamezení ústupových cest. Stáhlo se zpět. Bitva v jedenáct hodin skončila pruským

---

¹²⁹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 32. ISBN 80-86515-22-2.

¹³⁰ BĚLINA, Pavel - KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí Koruny české. X. svazek 1740 – 1792*. Praha - Litomyšl, 2001. s. 23. ISBN 80-7185-384-4.

vítězstvím. Ztráty na obou stranách byly značné a navíc se nepodařilo ochromit rakouské jednotky.¹³¹

V této bitvě na sebe narazily dvě zhruba stejně početné armády. Rakouská armáda měla 27 700 mužů a 40 děl, armáda pod velením Fridricha II. měla 28 000 vojáků a 80 děl. Ztráty na obou stranách se pohybovaly okolo 7 000 mužů a bitvě za oběť padla také vesnice Chotusice, která byla téměř srovnána se zemí.¹³²

Prohraná bitva roztočila další kolotoč událostí. V Anglii se ke slovu dostala válečná klika, která si nepřála další posilování Pruska a potřebovala silné Rakousko jako štít proti Francii.¹³³

Po bitvě u Chotusic byla nucena Marie Terezie uzavřít separátní mír s Pruskem. Kromě tlaku Anglie ji k tomu nutila situace v Itálii, kde se španělsko-neapolské vojsko chystalo k útoku na Toskánsko.¹³⁴

Za asistence anglické diplomacie byl dne 11. června 1742 uzavřen Vratislavský separátní mír. Ten potvrdil Prusku zisk Horního i Dolního Slezska a Kladska. Královně zůstalo Opavsko, Krnovsko, Těšínsko a Jižní část Niska. Fridrichova snaha získat královéhradecký kraj se nepodařila. Vratislavský mír byl potvrzen berlínskou dohodou z 28. července 1741. Bohaté a průmyslově založené Slezsko bylo ztraceno, avšak spolu s ním převzal Fridrich II. také hypoteční zadlužení ve výši 1 700 000 tolarů.¹³⁵

Pro Marii Terezii však mír neznamenal pouze ztráty, mír ukončil první slezskou válku. Navíc díky tomu, že pruský král již aktivně nezasahoval do války, se královna mohla soustředit na znovudobytí Čech. Finančně zruinované Sasko se stáhlo z českých zemí aniž by cokoli získalo. Mezitím Karel Lotrinský dobyl Týn nad Vltavou a začal vytlačovat francouzské jednotky. Francouzský maršál Broglie se rozhodl soustředit veškerou sílu do Prahy. Zde se však chytil do pasti a byl ve městě obklíčen.¹³⁶

Obléhání Prahy začalo již koncem června 1742. V červenci se sešel maršál Belle-Isle s rakouským generálem Königseggem a požádal o právo průchodu se svou armádou za hranice Čech. Rakušané však trvali na kapitulaci francouzských jednotek. Mezitím vyrazily ze Saska pomocné francouzské sbory, ale rakouské jednotky je zatlačily zpět. V prosinci vyrazili

---

¹³¹ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 142. ISBN 80-85846-10-1.

¹³² JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 46. ISBN 80-85498-30-8.

¹³³ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 81. ISBN 80-204-0616-6.

¹³⁴ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 44. ISBN 80-86515-22-2.

¹³⁵ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 50. ISBN 80-85946-41-6.

¹³⁶ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*, s. 45 – 47.

Francouzi z Prahy a prolomili rakouskou blokádu. Za neustálých šarvátok jich mnoho zemřelo. V Praze zůstala pouze část sboru, které velel plukovník Chevert, který sdělil veliteli obléhacích jednotek knížeti Lobkovicovi, že pokud bude Francouzům upřeno čestně se vzdát, město podpálí. Kníže umožnil francouzským jednotkám odchod z města a dne 2. ledna 1743 získal Prahu zpět pro Marii Terezií.¹³⁷

Dne 11. května 1743 přijala Marie Terezie hold českých stavů. Druhého dne se v katedrále sv. Víta odehrála slavnostní korunovace. Korunovační klenoty byly převezeny z Hofburgu, kam byly před vpádem bavorského vojska ukryty. Od své korunovace byla Marie Terezie i svými odpůrci nazývána českou královnou.¹³⁸

III. 4. Druhá slezská válka

Fridrich II. hodlal založit bezpečnost svých zemí hlavně na silné armádě. Neplánoval však žádné další výboje. Nehnala ho touha zvětšování území ani touha po vojenských úspěších a slávě. Soustředil se na upevnění svého postavení.¹³⁹

Situace v Evropě však zcela nekorespondovala s jeho představami. Rozpad protirakouské koalice, politické a vojenské úspěchy Marie Terezie a její rychlý úspěch v Čechách v pruském králi vzbudil obavy. Spoléhal na špatný poválečný stav monarchie. Opačný vývoj však ohrožoval jeho získané Slezsko.¹⁴⁰

Po smrti kardinála Fleuryho převzal řízení francouzské politiky Ludvík XV. osobně. Francouzský král následně vyhlásil válku Marii Terezií i Anglii. Této situace využil Fridrich II. a podepsal s Francií spojeneckou smlouvu. V srpnu roku 1744 nepochodovala pruská téměř 70 000 armáda do Čech a směřovala ve třech proudech ku Praze. Další menší sbory táhly na české Slezsko a na Moravu. Fridrich II. využil toho, že hlavní síly Marie Terezie operovaly v Itálii a Horním Porýní. Díky této skutečnosti byly české země i Praha jen velmi slabě bráněny.¹⁴¹

---

¹³⁷ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 84. ISBN 80-204-0616-6.

¹³⁸ BĚLINA, Pavel - KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí Koruny české. X. svazek 1740 – 1792*. Praha - Litomyšl, 2001. s. 25 – 28. ISBN 80-7185-384-4.

¹³⁹ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 165. ISBN 80-85846-10-1.

¹⁴⁰ RICHTER, Karel. *Třeba i železem a krví: Prusko-rakouské války 1740 – 1866*. Praha, 2007. s. 60. ISBN 978-80-87027-29-5.

¹⁴¹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 60. ISBN 80-86515-22-2.

Po zahájení druhé slezské války byla Praha po krátkém obléhání dne 18. září 1744 dobyta a obsazena.¹⁴²

Marie Terezie musela stáhnout armádu z Lotrinska, aby se mohla postavit pruskému králi. Této situace využil Karel VII., který se mohl s armádou vrátit zpět do Mnichova. Zdravotní stav císaře byl však velmi vážný. Dne 20. ledna 1745 Karel VII. zemřel. Ještě před svou smrtí prohlásil svého syna Maxe Josefa za plnoletého.¹⁴³

Ani vdova po císaři Karlu VII. a ani jeho syn bavorský kurfiřt Maxmilián Josef si nepřáli ve válce pokračovat a hledali cesty ke smíru s Marií Terezií. Po několika šarvátkách a porážce francouzského vojska na bavorské území proniklo asi 30 000 chorvatských pandurů. V dubnu podepsal Maxmilián Josef s Marií Terezií smlouvu ve Füssenu, kterou byl spor o rakouské dědictví s Bavorskem urovnán a kurfiřt se zavázal hlasem ve prospěch Františka Štěpána. Navíc se podařilo také uzavřít mír se Saskem.¹⁴⁴

Situace se pro Marii Terezií začala zdárně vyvíjet. Fridrich II. se ale za žádných okolností nehodlal vzdát dobytého Slezska a česká a uherská královna byla odhodlaná ztracené území získat zpět. Dne 4. června došlo u Dobroměře k téměř čtyř hodinové bitvě, ve které bylo rakouské vojsko pod velením Karla Lotrinského poraženo. Prusové si však pomohli k vítězství lstí. Fridrich II. oklamal Rakušany zprávou, že svá vojska stahuje na sever. Mezitím rozmístil své jednotky v okolních lesích. V bitvě proti sobě stály dvě armády, z nich každá měla okolo 80 000 vojáků, ale vinou špatného postavení utrpělo rakouské vojsko citelné ztráty. Na rakouské straně padlo 3815 vojáků, 5759 vojáků bylo zraněno a 5647 jich bylo zajato. Ani další střetnutí obou armád u Žďáru u Trutnova v září roku 1745 vítězství Rakušanům nepřinesla. Marie Terezie se však nevzdávala myšlenky na opětovné získání Slezska. Rakouské zimní tažení opět skončilo nezdarem, když 15. prosince 1745 byla vojska Marie Terezie poražena u vesnice Kesseldorfu u Drážďan.¹⁴⁵

Bohužel válečné neúspěchy nesklízely rakouské jednotky jen proti Prusku. Také v ostatních částech Evropy se nedařilo zvrátit nepříznivou situaci. Dne 11. května 1745 prohrálo spojené vojsko Angličanů a Rakušanů bitvu u Fontenoy v Rakouském Nizozemí. V této bitvě Mořic Saský na hlavu porazil vojsko vedené hrabětem Königseggem. Rakouské

---

¹⁴² VEBER, Václav. a kol. *Dějiny Rakouska*. Praha, 2002. s. 336. ISBN 80-7106-491-2.

¹⁴³ HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. s. 149. ISBN 80-85770-50-4.

¹⁴⁴ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha. 1997. s. 95. ISBN 80-204-0616-6.

¹⁴⁵ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. vydání, Karviná, 1995. s. 55. ISBN 80-85498-30-8.

Nizozemí pak nebylo nadále možné udržet. Také z Itálie nepřicházely dobré zprávy. Postupně byly ztraceny Parma a Milán, nevydařila se ani ofenziva proti Neapoli.¹⁴⁶

Jediným světlým bodem pro Marii Terezii bylo, i přes francouzské intriky, zvolení kurfiřtským kolegiem Františka Štěpána jako nového říšského krále. Následně byl korunován dne 13. září 1745 císařem. Marie Terezie se stala císařovnou, nikoli jako panovnice, ale jako manželka císaře.¹⁴⁷

Boje dále pokračovaly se střídavými úspěchy té či oné strany. Byly vedeny především v Itálii a Rakouském Nizozemí. Za všeobecného vyčerpání byly velmoci donuceny uzavřít mír. Stalo se tak 18. října 1748 v Cáchách, kde Velká Británie, Rakousko, Španělsko, Sardinské království Nizozemsko, vévodství Modena a Janovská republika uzavřely příměří. Mírem byla uznána pragmatická sankce, Prusku byla potvrzena slezská kořist a Marie Terezie navíc přišla o část Milánska.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. 55 – 56. ISBN 80-85946-41-6.

¹⁴⁷ TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. s. 97. ISBN 80-204-0616-6.

¹⁴⁸ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 61 - 62. ISBN 80-86515-22-2.

IV. Pohyb vojsk ve městě

V této kapitole budu sledovat především pohyb a četnost průjezdů spojeneckých i nepřátelských vojenských jednotek městem a jeho nejbližším okolím. Během válek město sloužilo jako zásobárna potravin, vojenského materiálu a k ubytování. Dále budu zkoumat počty vojáků a jejich následný pohyb z města. Jako informační zdroj budu používat pamětní městské knihy, účty a materiály z pozůstalosti chrudimského archiváře a historika Čeňka Vincence Floriána. Jedním z hlavních zdrojů pro moji práci je *Ceregettiho kronika, historya Chrudimská*.¹⁴⁹

IV. 1. Pohyb vojsk během první slezské války

Krátce po obsazení Slezska a několika vítězstvích nad rakouskou armádou se pruský král Fridrich II. a jeho spojenci začali přesouvat do Čech. Pruská, saská a bavorská armáda, která byla mohutně posílena francouzskými jednotkami, začaly společně budovat své pozice v Království českém.¹⁵⁰

Před příchodem prvních pruských vojsk do Chrudimi ve městě pobýval althanský dragounský pluk pod velením generála Berlingera. Sasko-polské jednotky zde ležely od 10. do 14. října.¹⁵¹ Sasové přes východní Čechy táhli na Moravu, která při dělení rakouského dědictví měla připadnout saskému kurfiřtovi.¹⁵²

Jako první spojenecké vojenské jednotky na místo dorazily dne 14. října 1741. Vojáci, kteří přišli, byli pod vedením prince Christiána Lobkovice. Ti městem pouze protáhli a měli se připojit k hlavní rakouské armádě ve východních Čechách. Lobkovicovy jednotky se jen těsně minuly s odcházející saskou armádou.¹⁵³

Další kontakt s nepřátelskou armádou zaznamenalo město o pár dní později, kdy se 15. října před městskými branami objevila průzkumná pruská jízda. 15 husarů přijelo od Slatiňan a mapovali zde terén. Husaři také zjišťovali umístění rakouských jednotek. Po dokončení

---

¹⁴⁹ Josef Ceregetti byl synem Antonína Ceregettiho královského rychtáře, sám se pak vynikal jako portétista a církevní malíř. Narodil se v březnu 1722 a zemřel v roce 1799. Období válek o rakouské dědictví popisoval na základě osobní zkušenosti a ne zprostředkovaně. Viz ADÁMEK, Jaroslav. *Literární Chrudim do konce osmnáctého*. 1934 Chrudim, s. 14.

¹⁵⁰ KOLEKTIV autorů. *Pod císařským praporem: historie habsburské armády 1526 - 1918*. Praha, 2003. s. 146. ISBN 80-902745-5-2.

¹⁵¹ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha.

¹⁵² MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. ISBN 80-86515-22-2. s. 28.

¹⁵³ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha.

průzkumu o den později přitáhl pruský generál Gästler se čtyřmi eskadronami od Malachovského¹⁵⁴ husarského pluku.¹⁵⁵

Dne 27. prosince přijela do obsazeného města saská armáda polského krále a saského kurfiřta Augusta III., která si Chrudim vyhlédla jako zimní kvartýr. Vojsko bylo pod vedením generála Fürstenhoffa. Ten se v Chrudimi ubytoval ve zdejším děkanském domě. Po svém příjezdu se vojáci rozhodli opevnit ve městě. Hradby vnitřního města byly dostatečné, ale městské části byly opevněny pouze náspy a příkopy. Proto Sasové nechali město navíc opevnit palisádou. Saské vojsko se zde zdrželo až do dubna následujícího roku. Při svém pobytu nechali Sasové pořádat také evangelické mše, kterých se zúčastnila i část obyvatel města.¹⁵⁶

Když v dubnu saské vojsko odmaširovalo k Litoměřicím, kde se Sasové shromažďovali, bylo město připraveno přijmout další vojenské jednotky. Toho využil Fridrich II., který stáhl jednotky z neúspěšné moravské mise, kde sice dobyl Znojmo a obsadil Olomouc, ale blokáda Brna mu nevyšla podle představ a musel ustoupit. Pruská armáda se stahovala přes Moravskou Třebovou a Litomyšl. Nakonec si král jako nové ležení vyhlédl Chrudim.¹⁵⁷

Dne 17. dubna 1742 přitáhl král Fridrich II. s druhým a třetím batalionem své královské gardy a armádou. Spolu s králem přišlo i velení armády a úřednictvo. Jeho bratři, generálmajor Vilém a obršt Karel, byli ubytováni v Milerovském domě. Pro krále bylo přichystáno ubytování v domě Lidmily Kapetové zvaném Sochorád.¹⁵⁸

Tento dům, ve kterém pruský král strávil téměř polovinu svého měsíčního pobytu, nalezneme na západní straně Resselova náměstí. Jedná se o dva domy mající společné jedno číslo popisné 108/I. Větší z obou domů je vlastní dům Sochorád. Dům vystavěl v roce 1681 chrudimský kupec a vlastník mlýna Májova Filip Antonín Máj. Z doby této výstavby se zachoval vstupní portál, který má v kartuši iniciály jména svého stavitele. Dům však královým potřebám příliš nevyhovoval a nakonec se po dvou týdnech rozhodl přestěhovat do jiného domu.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ Nazván podle Obersta Hyazinta Malachow von Malachowski. Viz MALÝ, Tomáš. Město Chrudim a války o rakouské dědictví. *Chrudimské listy*. 2002. č. 2. s. 5.

¹⁵⁵ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 81. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁵⁶ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335, Pamětní kniha.

¹⁵⁷ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 42. ISBN 80-86515-22-2.

¹⁵⁸ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

¹⁵⁹ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 31.

Pruský vojenský štáb byl v čele s vojevůdcem Leopoldem Maxmiliánem Anhaltsko-Dessavským, královským tajným radou Fychem, komorníky, hrabětem z Fredersdorfu a hrabětem Andersohnem ubytován spolu s necelými 4 000 muži ve městě. Ležení pro zbytek vojáků bylo rozprostřeno mezi Slatiňany a Medlešice. Část vojska ležela také v oblasti na Skřivánkách, poblíž Kateřinského předměstí.¹⁶⁰

Spolu s vojenským velením v blízkém městském okolí leželo kolem 50 000¹⁶¹ mužů ve zbrani. Armáda se kromě pěchoty skládala i z husarské jízdy a dělostřelectva. Dělostřelecká jednotka, která ležela při armádě v Chrudimi, měla celkem 30 děl a byla tvořena hmoždíři a houfnicemi.¹⁶²

Příjezd pruského krále a braniborského kurfiřta byla pro město významnou událostí. Proto vzbudila mnoho pozornosti a způsobila velké pozdvižení. S napětím jej očekávala nejen městská honorace v čele s duchovenstvem a představiteli městského magistrátu, ale také i prostý lid se přišel na příjezd Fridricha II. podívat. Obyvatelé města připravili průvod a shromáždili se na náměstí před domem Sochorad. Pruský král však o uvítání neprojevil zájem. Postavil se na blízkou hromadu hnoje a pozoroval pohyb svých pochodujících jednotek. Ceregetti o tom píše ve své kronice: „*Tu slezouce král s koně na jednu hromadu hnoje se postavil a na maširování vojska svého patřil. Napotom ale dolů slezl do kvartýru svého pospíchal, a žádného přivítání nepřijal, toliko projdouc skrz duchovenstvo a magistrát, a je vespolek s promluvením „schon gut“, jest odbyl.*“¹⁶³

Z toho lze usoudit, jak vypadala čistota a pořádek nejen na chrudimském náměstí v době před 250 lety. I přes téměř 100 let staré nařízení městských orgánů o vypovězení dobytka z vnitřního města a zřízení veřejného smetiště pod Fortenskou bránou se vzhled náměstí příliš nezměnil, neboť hromada hnoje se nacházela přímo před domem chrudimského radního Václava Nejedlého. Není zde však žádný důvod myslet si, že ostatní města na tom byla o mnoho lépe.¹⁶⁴

Fridrich II. neměl s městem dalekosáhlé strategické plány. O svých záměrech napsal jednomu ze svých přátel v Berlíně. V dopise stálo, že se ve městě hodlá zdržet do té doby,

---

¹⁶⁰ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

¹⁶¹ SOKA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729. uvádí okolo 40 000 vojáků, ale další pamětní knihy SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber. a SOKA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335, Pamětní kniha. potvrzují počet kolem 50 000 vojáků.

¹⁶² SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

¹⁶³ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 81. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁶⁴ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim, vlastivědné vyprávění o minulosti českého města.* Chrudim, 1991. s. 237 – 239.

dokud mu budou stačit zásoby a píce. Svůj pobyt zde odhadoval na dva měsíce, pokud vše půjde bez problémů.¹⁶⁵ Ve skutečnosti však v Chrudimi pobyl pouze od 17. dubna do 15. května, tedy necelý jeden měsíc.¹⁶⁶

Poslední dubnový den roku 1742 se pruský král Fridrich II. rozhodl přestěhovat z domu Sochorád do Neuperovského dvora na tehdejším Svatojánském podměstí, který měl lépe vyhovovat jeho potřebám.¹⁶⁷ Dnešní Neuperovský dům mu poskytl dostatečné zázemí. Jednalo se o hospodářské stavení s rozsáhlými polnostmi a několika přilehlými stavbami. Tento dům patřil od počátku 17. století měšťanu Samueli Kuchynkovi a po něm nesl jméno Kuchynkovský dvůr. Budova a ostatní pozemky se dostaly do vlastnictví šlechtické rodiny Heřmanských ze Sloupna. Šlechtická rodina odstartovala kolotoč výměny vlastníků této budovy. Většinou se střídaly šlechtické rody. V roce 1643 koupili dům Neuperové, po kterých dostal dům nynější jméno Neuperský nebo Neuperovský dvůr. Hospodářský dvůr se skládal z obytného stavení, dvou stodol, chléva, stájí, jednoho špýcharu, zahrad a rozsáhlých polností. Dalšími významnými vlastníky byli také Kuštové ze Zubří, Buttlerové, Caretto-Millesimové, Kordulové ze Sloupna, Desfoursové a Cyraniové.¹⁶⁸

V době, kdy se pruský král stěhoval do nového domu, rozhodl se chrudimský děkan hlavního kostela Nanebevzetí Panny Marie, František z Vlkánova, ukrýt zázračný obraz sv. Salvátora.¹⁶⁹ Na jeho místo nechal vsadit jiný a doufal, že Fridrich II. nic nepozná. Až by král s vojskem odtáhl, vrátil by obraz nazpět. Obraz byl velmi ceněnou městskou relikvií. Děkan se po zkušenostech města se švédskou armádou, která ukradla, co se dalo, obával ztráty nebo poškození svatého obrazu. Jednoho dne však přišel král se svými bratry, Vilémem a Karlem, do hlavního kostela. Šli se podívat na onen zázračný obraz sv. Salvátora. Když stáli před oltářem, kde obraz visel, přišel je přivítat děkan. Poté se ho začali ptát, jestli ten obraz na oltáři je opravdu svatý obraz nebo jen kopie. Děkan se zalekl lhát, myslel si, že král o jeho podvodu věděl, a proto se rozhodl říci pravdu. Přiznal, že pravý obraz schoval k městskému syndikovi Norbertu Lehnerovi. Králi také řekl, že jeho hlavní obavou byla ztráta a zničení.

---

¹⁶⁵ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 146. ISBN 80-85846-10-1

¹⁶⁶ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

¹⁶⁷ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 81. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁶⁸ Jiří. *Stará Chrudim, vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991. s. 38 – 39.

¹⁶⁹ Obraz sv. Salvátora, je nejvýznamnější náboženskou chrudimskou relikvií. Obraz zpodobňuje vrchní polovinu těla spasitele provedenou v olejomalbě. Kristus je vymalován na desce z lipového dřeva o rozměrech 49,5 cm na 34 cm. Na obraze je dodnes patrné poškození švédskými vojáky. Jedná se o poškození ostrým špičatým předmětem a rány vedou přes obličej až na rám obrazu. Další poškození představuje rudá skvrna, údajný krvavý šrám nad Kristovým pravým okem. Viz PANOCH, Pavel. Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy. *Theatrum : historiae*. 2009. 5, s. 39-40. ISSN 1802-2502.

Fridrich II. nakázal děkanovi, aby obraz vynesl z tajného úkrytu a vystavil jej na jeho původní místo. Děkan krále poslechl a vrátil obraz na oltář. Fridrich se na obraz zadíval, poté ubezpečil děkana, že obrazu nehrozí žádné nebezpečí a odešel z kostela. Svatý obraz nechal hlídat skupinou svých vojáků, aby dostal slovu danému děkanovi. Obraz se těšil pruské ochraně až do odchodu krále a jeho vojska z Chrudimi.¹⁷⁰

Když se saská armáda vracela 3. dubna 1742 z neúspěšného obléhání Brna,¹⁷¹ požádali Sasové pruského krále Fridricha II. o průchod skrz Chrudim. Král však během svého pobytu ve městě tento průchod nepovolil a Sasové tak museli táhnout okolo Chrudimě. Díky tomu, že jim král nepovolil cestu skrz město, vyhnula se Chrudim rabování, které potkalo jiná moravská a česká města.¹⁷²

Dne 13. května odjel Fridrich II. z Chrudimi do vojenského ležení a připojil se ke své armádě. Pruské vojenské ležení bylo rozprostřeno mezi Skřivánským vrškem, dále vedlo od slatiňanského rybníka po kostel sv. Marka¹⁷³ v Markovicích. Tehdy se odhadovalo, že ve vojenském táboře leželo okolo 50 000 mužů ve zbrani.¹⁷⁴

O dva dny později, údajně židé upozornili pruského krále na zvědy a habsburské vojsko v blízkém okolí. Jednalo se o uherské jednotky generála Nadasdyho. V reakci na to, nechal Fridrich sbalit tábor a připravil armádu na přesun. Druhý den ráno, 16. května 1742 s 10 000 kavaleristy vyrazil směrem k Čáslavi a Kutné Hoře. Zbytek jeho armády včetně dělostřelectva jej pomalu následoval.¹⁷⁵

Pruského krále pronásledovalo početné rakouské vojsko. Obě armády se nakonec střetly nedaleko Chotusic v krvavé bitvě, která přinesla rozhodnutí v první slezské válce. Vítězstvím si Fridrich II. později vynutil podepsání Vratislavského míru a potvrzení územních zisků ve Slezsku.¹⁷⁶

Po vítězné bitvě u Chotusic asi 5 000 pruských vojáků s 12 houfnicemi a bez svého krále Fridricha II. zamířilo zpátky do Chrudimi. Rakouský pluk pod vedením generála Nadasdyho, který mezitím město obsadil, byl v nelehké pozici. Vojáci nechtěli riskovat

---

¹⁷⁰ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, gakož také skáza, a zase poznowú wstaweni, a wsselitych věcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. ISBN 80-903265-4-4. s. 82.

¹⁷¹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou.* Praha, 2003. s. 39. ISBN 80-86515-22-2.

¹⁷² SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

¹⁷³ O tři roky později, se v tomto gotickém kostele zřítila hlavní klenba, je však otázkou do jaké míry za to mohl pobyt vojáků. Viz CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim, vlastivědné vyprávění o minulosti českého města.* Chrudim, 1991, s.83.

¹⁷⁴ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 80.

¹⁷⁵ SOkA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

¹⁷⁶ JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost.* 2. vydání, Karviná, 1995. s. 46. ISBN 80-85498-30-8.

zbytečné ztráty. Pruský král poslal jako předvoj 250 husarů se zprávou, že pokud bude město vzdorovat a uherské vojsko je bude bránit, Chrudim dobude silou a nechá ji zničit a vypálit. Rakouské jednotky se připravily na opuštění města. Když předsunutá hlídka zaznamenala pruské vojsko, které maširovalo kolem skřivánských vinic, rozhodl se generál Nadesdy k vyklizení města. Uherský pluk vyrazil směrem ke Slatiňanům a mířil do Nasavrku, kde bylo ležení rakouského vojska.¹⁷⁷

Při ústupu se rakouské vojsko rozdělilo na hlavní útvar a několik průzkumných skupinek. Než Rakušané dorazili do Nasavrku, docházelo mezi uherskými a pruskými průzkumnými oddíly k různě závažným potyčkám a střetům. Během jedné potyčky se několik husarů střetlo se švadronou pruských vojáků u slatiňanského rybníka Pod Hůrou. Při střetnutí zahynulo osm pruských vojáků a jeden uherský lajtnant. Ten i s koněm uvázl v bahně rybníka a byl utlučen zbraněmi. Mezitím hlavní část vojska dorazila do Nasavrku a pruská armáda obsadila Chrudim.¹⁷⁸

Když dne 25. května dorazila armáda pod velením generála Lewaldiho, bylo nutné ji v prostorách města ubytovat. K tomuto účelu posloužily měšťanské domy a stavení. Ceregetti ve své kronice píše: „*a ty čtyry regimenty Prajzů do Chrudimě se vkvartýrovali, kteréž po půlkumpaniích po domích se položili.*“ Prameny však neuváděly, jestli pruští vojáci k ubytování využili zdejší hostince¹⁷⁹ či nikoli.¹⁸⁰

Pruské jednotky se v Chrudimi zdržely až do 31. května, kdy odtáhly za Slatiňany a poté zamířily ke zbytku armády, která byla rozprostřena mezi Čáslaví a Kutnou Horou. Za osm dní pobytu Lewaldiho jednotek, kromě poskytnutých vyživovacích dávek pro vojáky a koně, došlo k mnohatisícovým škodám na polích a vinicích. Prusové ukradli část obilí a několik kusů dobytka.¹⁸¹

Po vítězné bitvě u Chotusic pruské jednotky stále ležely v prostorách Kutné hory a Malešova. Fridrich II. navrhl francouzskému maršálovi Belle-Islovi, aby spojil své jednotky se saskými a vytáhl do Prahy. Sám pruský král se pak zdržoval s armádou ve východních

---

¹⁷⁷ SOKA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335, Pamětní kniha.

¹⁷⁸ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wstaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 83. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁷⁹ V době válek o rakouské dědictví ve městě fungovali hostince U bílého lva a také hostinec Bída. Viz KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim, vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2006. s. 47 - 48. ISBN 80-903481-4-9.

¹⁸⁰ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 82.

¹⁸¹ Tamtéž.

Čechách a do dalších riskantních výbojů se nepouštěl, jelikož svého (zisku území ve Slezsku) již dosáhl.¹⁸²

Po vyklizení města pruskými pluky přitáhla do Chrudimi 7. června 1742 švadrona českých husarů a tři švadrony uherských pandurů. Uherské jednotky způsobily velké pozdvižení mezi obyvateli. Místní měšťané a obyvatelé se do té doby s někým tak odlišným, jako byli uherští panduři, nesetkali. V kronikách se zachovaly malované podobizny uherských a rakouských vojáků, kde jsou vidět patrné rozdíly v ošacení a dalších věcech. Po 10 dnech, které strávily jednotky ve městě, vydaly se na průzkum okolí a ještě ten den se vrátily zpátky do města. 17. června přijely do Chrudimi další dvě švadrony pandurů a jedna švadrona husarů z Moravy.¹⁸³ Poté, co byl uzavřen premiliární mír ve Vratislavi,¹⁸⁴ se všech 300 vojáků, co zde leželo do 21. června, vydalo do Pardubic. Zde držely své pozice stále ještě jednotky pruské armády.¹⁸⁵

V následujících letech si mohlo město od válečných útrap odpočinout. Díky vratislavskému míru nastaly pro Chrudim téměř dva roky relativního klidu. Město však stále platilo daně a muselo se vyrovnat s následky vojenských pochodů a ležení.

IV. 2. Pohyb vojsk městem za druhé slezské války

Diplomatické a především vojenské úspěchy královny Marie Terezie vzbudily u Fridricha II. vážné obavy, že by mohl své nově nabyté územní zisky ztratit. Pruský král proto v srpnu opět vytáhl s armádou do Čech, kde začala druhá slezská válka. I během této války bylo město zatíženo pobytů vojsk a placením vojenských náhrad.¹⁸⁶

Hned první skupina vojáků, která se zde objevila, byla ze zneprátelené strany. Jednalo o pruského generála Bolognesera,¹⁸⁷ který do města se svým plukem dorazil 23. srpna roku 1744. Ihned potom, co Prusové území obsadili, uložili výběr vojenských dávek tzv. magazínu. Takto zatížili kraj hradecký, pardubický, čáslavský a chrudimský. Vojáci sice z města odtáhli o dva dny později, ale město bylo stále podrobena pruskému dozoru, neboť Prusové dobyli

---

¹⁸² STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 147. ISBN 80-85846-10-1.

¹⁸³ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 84. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁸⁴ BĚLINA, Pavel - KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí Koruny české. X. svazek 1740 – 1792*. Praha - Litomyšl, 2001. s. 26. ISBN 80-7185-384-4.

¹⁸⁵ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 84.

¹⁸⁶ STELLNER, František. *Fridrich Veliký*, s. 79.

¹⁸⁷ Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 100, Opisy zpráv o vpádu vojsk do Chrudimě na počátku panování Marie Terezie.

také Pardubice, kam stáhli mimo jiné i jednotky z Chrudimi. Město mělo odevzdat 164 centýřů mouky, 1399 korců ovsu, 1421 centýřů sena, stejný počet slámy a 1429 korců řezanky. Naštěstí než Chrudim takové množství magazínu nashromáždila, přitáhla rakouská armáda a město bylo ušetřeno od tohoto odvodu. Stejně však odvedlo okolo čtvrtiny z takto uloženého magazínu.¹⁸⁸

Poté, co pruské vojsko vpadlo do Čech, začalo postupovat směrem na Prahu. Pražská obrana se držela až do příchodu pruského dělostřelectva. Až po dobytí Prahy začaly přecházet habsburské oddíly hranice Čech a postupně vytlačovat pruské jednotky z měst zpátky do Slezska. Tato situace odstartovala v Chrudimi další kolotoč výměn, převážně prusko - rakouských vojenských posádek.¹⁸⁹

Jeden z takových oddílů pod velením generála z Frankviny zavítal do Chrudimě 29. září okolo poledne. Bylo to asi 120 uherských husarů, kteří při své cestě od Pardubic jednoho pruského vojáka zabili a druhého zajali. Vojáci se zde zdrželi zhruba čtyři hodiny a potom ke Studenci zase odtáhli. K rakouskému vojsku se dobrovolně přidal také místní měšťan Jan Habrmiler, který si navlékl husarskou uniformu, vzal svého koně a odjel za husary do jejich ležení.¹⁹⁰

Z vojenského ležení u Studence přijela na průzkum města a jeho blízkého okolí skupina 12 rakouských husarů. Ještě ten den 1. října 1744 se vojáci vrátili zpět do svého ležení.¹⁹¹

Také Prusové, kteří měli ležení v obsazených Pardubicích, do Chrudimi posílali své průzkumné jednotky. Při jednom průzkumu dne 2. října kolem desáté hodiny dopoledne přitáhlo do města 14 pruských husarů. Vojáci zde zůstali asi dvě hodiny a za tu krátkou dobu vznikla městu škoda na vypitém víně celkem šest zlatých. Jeden husar posilněn alkoholem zamířil ke Studenci, kde ložirovala habsburská armáda a dezertoval. Zbytek pruských husarů se vrátil zpět do Pardubic.¹⁹²

O dva dny později přitáhla do Chrudimě švadrona rakouských husarů, která táhla od Pardubic k Nasavrům. Zde bylo zbudované ležení habsburské armády. Rakušané sebou vezli také sedm pruských vojáků, které zajali cestou do města. Mezi zajatci byl i nejlepší pruský

---

¹⁸⁸ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níz se wipisiuge počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 85. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁸⁹ KOLEKTIV autorů. *Vojenské dějiny Československa, naše vojsko od roku 1526 do roku 1918. 2.díl.* Praha. 1986. s. 201. ISBN 28-005-86.

¹⁹⁰ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 87.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

stopař. Skupina vojáků ve městě pouze přespala a druhý den ráno se vydala na cestu do ležení.¹⁹³

Návštěva pruského vojska na sebe nenechala dlouho čekat. Již 6. října dopoledne přijelo z Pardubic okolo 50 pruských husarů. Od této skupiny se oddělilo šest jezdců a zamířili k hlavní městské bráně. Zastavili se u sochy sv. Jana Nepomuckého a zůstali zde stát. Zbytek husarů mezitím dorazil k radnici, kde si nechali zavolat purkmistra Josefa Endršta. Jemu bylo nařízeno, aby nechal shromáždit městské zásoby olova a střelného prachu. Následně bylo Prusům odvedeno půl druhé libry střelného prachu a kolem 80 liber olova. Když husaři získali, co potřebovali, připojili se ke skupině jezdců u brány a odtáhli zpátky do Pardubic.¹⁹⁴

Za dva dny, ta samá skupina 50 husarů opět zavítala do města. Tentokrát nevybírali střelný prach ani jiné válečné dávky, ale zamířili přímo do hostince. V hostinci U Bílého lva se na městské náklady najedli a napili. Ještě ten den se však vrátili zpět do Pardubic. Naštěstí pro město byla jejich návštěva posledním pruským pobytem v Chrudimi.¹⁹⁵

Zásluhu na postupném vytlačování pruských vojsk z Čech nesl hlavně velitel rakouského vojska maršál Otto hrabě Traun, který obratně manévroval s husarskými jednotkami a vyhýbal se velkým a zásadním střetnutím. Mezitím však narušoval pruské zásobování a tzv. drobnou válkou. Takto vedenou válkou způsoboval nepříteli nemalé ztráty. Při tomto způsobu boje uplatňoval hlavně rychlé jednotky rakouských husarů a uherských pandurů.¹⁹⁶

Dne 10. října přijelo do Chrudimi 15 uherských husarů zmapovat terén a situaci ve městě a jeho okolí. Po provedeném průzkumu se za několik hodin vrátili zpět k ležení do Nasavrku. Následkem získaných informací přitáhlo po deseti dnech rakouské vojsko. Téměř 400 rakouských a uherských husarů dorazilo do města hodinu před půlnocí. Okolo druhé hodiny ráno vyrazili vojáci do Pardubic, kde došlo k menšímu střetu s pruskými jednotkami. Nájezd na Pardubice byl úspěšný. Při svém návratu habsburští husaři s sebou přivedli sedm zajatých Prusů, z nich čtyři byli vážně zraněni. Při této šarvátce padli tři prušští vojáci a rakouské vojsko vyvázlo beze ztrát.¹⁹⁷

---

¹⁹³ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha

¹⁹⁴ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, jakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 88. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁹⁵ SOkA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

¹⁹⁶ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou.* Praha, 2003. s. 61. ISBN 80-86515-22-2.

¹⁹⁷ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

Úspěch v tomto střetnutí podnítil vojska Marie Terezie k dalšímu útoku na nedaleké Pardubice. Ještě téhož dne vojsko vypochovalo z města, avšak opačným směrem než jsou Pardubice. Když vojáci dorazili ke Slatiňanům, začalo se vojsko stáčet k Hrochovu Týnci, kde se k nim připojily uherské jednotky táhnoucí z Olomouce. V dobývání Pardubic měla Rakušanům kromě nových posil pomoci i malá lest. V Hrochově Týnci si několik rakouských vojáků svléklo uniformu a převléklo se do selských šatů, aby splynuli s venkovským obyvatelstvem, které dováželo potraviny a píci do měst. Vojáci připravili 20 vozů připomínajících kolonu s válečným proviantem. Do vozů pod slámu schovali granáty a střelný prach a vyrazili směrem k Pardubicím. Takto převlečení vojáci se nepozorovaně dostali až k městské bráně. Zde však pozorná pruská stráž lest odhalila. Jednomu z Rakušanů koukala ze šatů pistole. Po nepříliš vydařeném momentu překvapení došlo k boji. V reakci na rakouský útok Prusové zapálili předměstí za Bílou bránou. Tento obranný tah přerušil probíhající útok a donutil habsburské jednotky k ústupu.¹⁹⁸

V tomto střetnutí zahynul pruský plukovník Zimmermann a několik dalších vojáků. Byla zničena část pruských zásob obilí a píce pro koně. Také na rakouské straně došlo ke ztrátám. Bylo zajato 40 vojáků, kteří vjeli s vozy do města a šest vojáků bylo v přestřelce zabito. Husaři se poté stáhli do Chrudimě a pěchota do Hrochova Týnce.¹⁹⁹

O dva dny později, 20. října 1744, projížděl okolo města pruský král Fridrich II. Díky přítomnosti rakouských husarů však nejel přímo přes město. Zastavil v Pardubicích a zase vyrazil přes Lázně Bohdaneč do Prahy.²⁰⁰

Dne 23. října pěchota, která se účastnila útoku na Pardubice, ležící v Hrochově Týnci, připochovala do města a tady zůstala. Kromě husarů bylo v Chrudimi ubytováno dalších 850 příslušníků habsburského vojska. Husaři měli své ležení zbudované za obecním dvorem. Pěchota si zbudovala ležení u nedalekých skřivánských vinic. Díky tomu, že město ubytovalo takto velkou posádku, bylo osvobozeno od placení válečného magazínu. Ještě v den ubytování vojska odjel husarský poručík Strozzi se švadronou husarů směrem k Nymburku, kde prováděl průzkum a snažil se narušovat zásobování pruských jednotek. Poručík se vrátil se svou jednotkou o dva dny později a přitáhl s sebou 250 polských volů, které ukořistil

---

¹⁹⁸ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 88 - 89. ISBN 80-903265-4-4.

¹⁹⁹ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335, Pamětní kniha.

²⁰⁰ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska*, s. 88 - 89.

pruské armádě. Spolu se zvířaty vojáci zadrželi také dva poštovní vozy s dopisy pro pruskou armádu a krále Fridricha.²⁰¹

Dne 7. listopadu posílilo vojenské jednotky v Chrudimi dalších 120 pěšáků z Brna. Přicházející jednotka s sebou vezla střelný prach a munici pro plánovanou ofenzivu rakouských vojsk.²⁰²

Při následné ofenzivě rakouské jednotky táhly z jihu a západu Čech a vytlačovaly pruská vojska z jeho pozic. Současně s Rakušany táhly také uherské pluky z Moravy. Tím se Fridrich II. mohl dostat do obklíčení, z kterého by jen těžko vyvázl a uherská vojska začala ohrožovat Slezsko.²⁰³

Za necelý týden po dodání munice byl kvůli nedostatku zásob pro vojsko přivezen proviant pro rakouské důstojníky. Pro lepší dodávky základních potravin nechali Rakušané v Chrudimi udělat na obecním dvoře z maštalí válečné provizorní pekárny. Bylo zřízeno dvanáct pekáren, šest v Radovské zahradě a dalších šest v Krehonovské zahradě. Zde se pak střídalo 300 pekařů a ve dne v noci pekli chléb. Také pekaři ve městě museli každý den pomáhat.²⁰⁴

Mezitím se počet rakouských vojáků v Chrudimi a blízkém okolí zvyšoval. Pruské postavení vojsk v Pardubicích bylo čím dál slabší a ohroženější. Navíc se začaly projevovat problémy se zásobováním, které bylo stále rizikovější. Když 13. listopadu 1744 k Pardubicím přitáhla část saského levého křídla, ke kterému se přidalo ještě 1000 mužů z chrudimské posádky, byla tato situace pro Prusy velmi problematická. Z Chrudimi vytáhla kromě mušketýrů, také celá kavalerie, které ležela na městských předměstích.²⁰⁵

Následovaly manévry kolem města Pardubic a druhý den se chrudimská posádka opět vrátila do Chrudimi.²⁰⁶

Prusové si uvědomovali rakouskou vojenskou převahu v oblasti. Z obavy z dalšího pokusu o znovudobytí Pardubic zapálili 19. listopadu 1744 předměstí sv. Jana, aby tím odradili útočící rakouské jednotky. Tento obranný tah se již jednou osvědčil a pomohl také podruhé i když jen na krátkou dobu.²⁰⁷

---

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 60 - 61. ISBN 80-86515-22-2.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 92.

²⁰⁵ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 92. ISBN 80-903265-4-4.

Rakouské útoky na město stále pokračovaly. Díky dobrému zázemí v nedaleké Chrudimi bylo jen otázkou času, kdy jednotky uspějí. To se také po několika dnech stalo. Jednotky pod vedením prince Karla Lotrinského (jeho pravé křídlo) úspěšně zdolaly severní břeh Labe pomocí měděných mostů a krycí palby z děl a ručních zbraní. Díky této taktice se dostala celá armáda na druhý břeh. Úspěch byl o to větší, že Karel Lotrinský údajně neutrpěl žádné ztráty.²⁰⁸

V této situaci bylo pro pruskou armádu téměř nemožné město udržet. V noci z 22. na 23. listopadu se dali Prusové na ústup k Hradci Králové. Než však vojáci odtáhli z Pardubic, zapálili část magazínu, hlavně seno a slámu, aby zpomalili nebo úplně zmařili možné útoky Rakušanů. Pruská armáda při svém odchodu nechala zničit také uskladněné žito, mouku a oves, protože zásoby nechtěla nechat napospas rakouským jednotkám. Do opuštěných Pardubic vzápětí odmaširovala téměř celá chrudimská posádka. V Chrudimi zůstala jen švadrona husarů se svým velitelem.²⁰⁹

Po dobytí Pardubic se nejbližší nepřátelské jednotky nacházely až v 30 km vzdáleném Hradci Králové a to Chrudimi přineslo nemalou úlevu. Původní posádka nyní byla v Pardubicích a připravovala se na útoky proti pruskému postavení v Hradci. Švadrona, která původně měla zůstat v Chrudimi, 25. listopadu odtáhla za zbytkem vojáků do Pardubic a město zůstalo bez veškerého vojska. Byli zde pouze vojenští pekaři, kteří stále zásobovali armádu chlebem a pečivem.²¹⁰

Pod tíhou nových skutečností se pruský král Fridrich II. rozhodl jednat a opustil Prahu, kterou držel se svými jednotkami. Chtěl stáhnout armádu zpět k hranicím. Obával se střetu s rychle postupujícím rakouským vojskem²¹¹ a už 26. listopadu 1744 odtáhl. K vojsku, které táhlo od Prahy do Slezska se postupně připojily také vojenské skupiny z okolí Pardubic a Hradce Králové.²¹²

Díky úspěšné ofenzivě a vytlačování pruských vojsk z jejich pozic, nebyla nadále nutná stálá posádka v Chrudimi. Pohyb vojsk téměř ustanul. Až v polovině prosince roku

---

²⁰⁸ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁰⁹ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 94. ISBN 80-903265-4-4.

²¹⁰ Tamtéž, s. 95.

²¹¹ O postupu vojsk píše ve své kronice také Chrudimský kronikář Josef Ceregetti : „*Brandemburk se svou armádou (která již velmi ztenčená byla) od Prahy ke Slezsku se navrácuje, naše armáda v jeho patách pronásleduje.*“ Viz CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska*, s. 90.

²¹² RIEDER, Heinz. *Marie Terezie: osudová hodina Habsburků*. Praha, 1997. s. 65. ISBN 80-7202-160-5

1744 protáhl městem rakouský pluk, který zde strávil jednu noc. Poté se jednotka odebrala do nového zimního ležení v Čáslavi.²¹³

Válka však neustala. Další vojenské střety se odehrávaly v severovýchodních Čechách, ale také ve Slezsku a Sasku.²¹⁴ Chrudim přímo neohrožovaly, avšak město stále poskytovalo přístřeší a magazín pro rakouské vojáky projíždějící městem.²¹⁵

Dne 23. ledna roku 1744 zažilo město Chrudim po všech vojenských útrapách další královskou návštěvu. Ten den projížděl na saních polský král a saský kurfiřt August III. se svoji manželkou Marií Josefou. Královský pár byl ubytován v Kapetovském domě, ve kterém bydlel také pruský král Fridrich II. při svém chrudimském pobytu. Polský král se zde však dlouho nezdržel a ještě ten den z města odjel.²¹⁶

O dva dny později městem projížděly dvě polské princezny, dcery krále Augusta III. Zastavily se u kostela Nanebevzetí Panny Marie, který navštívily. Zde se pomodlily k obrazu svatého Salvátora a město opustily.²¹⁷

Poslední červnový den roku 1745 do Chrudimi přitáhl saský konvoj, který čítal okolo 6 000 jezdců na koních a 700 pěšáků. Vojsko rozbilo svůj tábor na obecní Cellerovské roli nad žlábkem. Velitel konvoje se svými lidmi, šlo pouze o 20 jezdců, použil ke svému ubytování příbytek městského syndika Josefa Antonína Melharta. Během pobytu saského vojska vypukl v Chrudimi rozsáhlý požár. Oheň zničil několik domů, chalup, stodol a velké škody napáchal na právě naklíčeném obilí. Celková škoda požáru přesáhla 4 000 zlatých. Požárem údajně nebyl vinen žádný voják, ale místní vdova. Saská vojska zde zůstala téměř do konce srpna a poté vytáhla směrem k severním Čechám.²¹⁸

Spojením saských a rakouských vojsk vznikla armáda o 115 000 vojácích. Spojenecké vojsko pod vedením Karla Lotrinského a saského vojevůdce Weissefelse však nedokázalo výrazněji uspět. Marie Terezie tak po několika porážkách byla nucena uzavřít s Fridrichem II. mír. Ten byl podepsán 25. prosince v Drážďanech a ukončil druhou slezskou válku.

---

²¹³ SOKA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

²¹⁴ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. s. 61. ISBN 80-86515-22-2.

²¹⁵ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²¹⁶ CEREGETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych věcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 105. ISBN 80-903265-4-4.

²¹⁷ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha.

²¹⁸ BERGER, Tilman - MALÝ, Tomáš. *Historya Chrudimska w níž se wipisuje počátek Města Chrudimě. 2. sv. Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregettiho z roku 1771 s komentářem*. Chrudim, 2005. s. 92. ISBN 80-903265-6-0.

Nevztahoval se však na nizozemská a italská bojiště. Zde boje pokračovaly další tři roky až do roku 1748.²¹⁹

Boje sice již byly ukončeny, ale město pobytu vojsk ušetřeno nebylo. Vojenské jednotky, které se vracely z neúspěšného tažení do Slezska, musely někde přečkat zimu. Město Chrudim a spousta dalších, posloužilo vojákům jako zimní kvartýr. V rozmezí od poloviny ledna 1748 do konce února následujícího roku se zde vystřídaly celkem tři různé pluky.²²⁰

Posledním kontaktem Chrudimi s armádou byl durchmarš kavalerie ze dne 13. března 1749. Jednalo se o dragounský pluk pod velením Christiána Lobkovice. Vojáci rozbili své ležení na obecním dvoře a po dvou dnech odtáhli.²²¹

Naštěstí toto byla jedna z posledních zkušeností s armádou, které město Chrudim mělo. Na dalších dvacet let byli chrudimští měšťané ušetřeni pobytu cizích i vlastních vojsk. Až k samému konci sedmileté války místní obyvatelstvo zasáhly válečné obavy. Prusové vypálili Hradec Králové, který je od Chrudimi vzdálený pouhých 30 km a tato zpráva vyvolala mezi lidem nebývalou paniku. Část obyvatelstva opustila město a utkla se schovat na venkov, zbytek začal schovávat cennosti a městské archiválie. Naštěstí pro Chrudim pruské jednotky nedorazily a město zůstalo nedotčené.²²²

---

²¹⁹ KOLEKTIV autorů. *Pod císařským praporem: historie habsburské armády 1526 - 1918*. Praha, 2003. s. 146. ISBN 80-902745-5-2.

²²⁰ Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána. inv. č. 100, Opisy zpráv o vpádu vojsk do Chrudimě na počátku panování Marie Terezie.

²²¹ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²²² CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. s. 105. ISBN 80-903265-4-4.

V. Hospodářské následky vojenských pobytů a průjezdů ve městě

Válka, ubytování vojsk, výživa armád ať již domácích, spojeneckých nebo nepřátelských a další věci spjaté s vojenstvím zásadním způsobem ovlivňovaly městský život. Vojenské záležitosti se v Chrudimi promítaly nejen do politiky, víry, vnímání cizích žvlů ve městě a každodenního života, ale především do městského hospodaření. Města se postupem času stávala hlavní ekonomickou silou v království, kvetl zde obchod a řemesla. Navíc získávala různá privilegia, pomocí kterých hromadila majetek a nadále bohatla. Města cítila potřebu se sama bránit. S rostoucím majetkem, hospodářským zázemím a bohatstvím stoupalo jejich vojenské využití. Kromě peněz na armádu, města poskytovala nezbytné základní potraviny, střelný prach, kovy, ubytování, píci pro dobytek nebo koně a pracovní sílu.²²³

Město Chrudim bylo významným politickým a hospodářským činitelem v kraji. Rozvíjelo se a nakupovalo okolní statky, dvory a vesnice. Postupem času však vinou špatného hospodaření město přestalo prosperovat a jeho příjmy nebyly úměrné k výdajům. Nejtěžší ranou byla pro Chrudim třicetiletá válka.²²⁴

Město bylo od počátku na straně odboje proti Ferdinandovi II. Pro zvýšení své ochrany se zadlužilo a nechalo opravit zchátralé hradby a navíc vypravilo vojsko. Po pádu české opozice a následných průnicích cizích armád město strádalo. V reakci na odpor vůči králi přišla Chrudim o značné množství svých statků i privilegií. Tím byla připravena o možnost vydělat a ušetřit nějaké peníze. Další nemalé zatížení přichází s válkami o rakouské dědictví, kdy se město stalo zásobárnou potravin i místem ležení několika různých armád a jednotek.²²⁵

Základem berního systému neboli kontribuce byla trojí daň. Jednalo se o daně militare, camerale a domesticale. Quantum militare, daň vojenská se platila k vychovávání vojska v zemi ubytovaného. Platila se buď naturáliemi nebo penězi, nejčastěji však kombinací obou věcí. Během válek o rakouské dědictví se na vojsko v Čechách ročně vybralo kolem 2 700 000 zlatých. I přesto města a měšťané od válečných útrat a poplatků osvobození nebyli. Měšťané museli vojsku poskytovat přístřeší, světlo, dřevo a proviant. Pokud dorazila do města cizí armáda, většinou zatížila město výběrem válečného magazínu. Nezřídka se však stávalo, že nepřátelská armáda napáchala menší škody než ta vlastní.²²⁶

---

²²³ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 85, Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 333, Pamětní kniha rudá.

²²⁶ PEKAŘ, Josef. *České katastry*. Praha. 1915. s. 57.

Za pobyty rakouských, uherských, pruských a dalších vojáků zaplatilo město částky v řádech stovek i tisíců zlatých. Pro Chrudim tyto sumy představovaly nemalý problém. Po třicetileté válce a díky špatnému hospodaření nekompetentních úředníků bylo město již před válkou o rakouské dědictví ve špatné finanční situaci. Jen dluhy za kontribuční nedoplatky a vrchnostenskou daň dosahovaly necelých 9 500 zlatých. Město také dlužilo pardubickému primátorovi Václavu Fidlerovi 10 000 zlatých a mělo další menší dluhy u měšťanů. Chrudim dlužila také pardubickým minoritům částku 1 000 zlatých. V roce 1739 nastoupil na místo v úřadě direktora městského hospodaření Jakub Šebestián z Častolovic, jehož zpráva obsahovala zmínku o chrudimském dluhu ve výši 31 760 zlatých a 36 krejcarů. Díky dobrému hospodaření a především lepšímu využití stávajících zdrojů, začal dluh klesat až do doby nešťastné války o rakouské dědictví.²²⁷

Při prvním pobytu vojenské posádky bylo jasné, že městská kasa a sýpky utrpí za dobu válek nemalé ztráty. Za ubytování a vyživování althanského dragounského pluku pod vedením saského generála Berlingera, který v Chrudimi strávil čtyři dny v říjnu 1741, město zaplatilo 476 zlatých a 37 krejcarů.²²⁸

Pro lepší představu toho, jaké peníze muselo město vynaložit ze svého rozpočtu, bychom si měli uvědomit, že většina domů ve vnitřním městě, tedy na dnešním Resselově náměstí se prodávala od 400 zlatých za menší a střední dům v dobrém stavu. Velké a honosnější domy stály kolem 1 000 zlatých a statky nebo mlýny město prodávalo za cenu okolo 1 200 zlatých.²²⁹

Generála Berlingera poté vystřídal v Chrudimi plukovník Gästler se čtyřmi eskadronami od pruského malachovského pluku. Během svého pětidenního zimního pobytu od 16. do 21. prosince přišly vojenské jednotky městskou kasu na 519 zlatých 4 krejcarey a 2 denáry.²³⁰

Po odjezdu pruských jednotek do nedalekého Vysokého Mýta přijely další okupační síly, tentokrát saské. Saská armáda pod vedením generála Fürstenhoffa byla ve městě přítomna od 27. prosince 1741 až do 4. dubna následujícího roku. Za dobu pobytu saských

---

²²⁷ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 85. Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²²⁸ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 262, Výlohy města Chrudimě a poddanských vsí při vojenských pochodech.

²²⁹ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 16. Topografie Chrudimi I/I.

²³⁰ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 92. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

vojáků město draze zaplatilo. Jejich ubytování bylo v konečném součtu vyčísleno na 1 747 zlatých a 24 krejcarů.²³¹

Další nemalé výdaje čekaly městskou pokladnu po příchodu samotného pruského krále Fridricha II., jeho druhého a třetího batalionu a tří pluků. Již samotný král od města očekával nemalou finanční podporu a jednomu ze svých berlínských přátel tehdy v dopise napsal: „*Podle všeho tu zůstaneme tak dlouho, dokud nám nedojde píce, což může trvat ještě dva měsíce.*“²³²

Pruský král přitáhl do města s 50 000 muži. Vracel se z neúspěšného moravského tažení. Ve městě a jeho blízkém okolí strávily pruské jednotky téměř celý měsíc. Během svého pobytu kromě přímých daní, poplatků a magazínu způsobily i škody na vinicích a úrodě na polích. Například vinice Vojtěcha Saurveina na Skřivánských vrších byla v důsledku zbudování ležení téměř celá zničená. Kromě těchto škod utrpěly také značné ztráty městské písemnosti a účty. Měšťané si důležité doklady snažili schovávat po sklepích nebo je zazdívat.²³³

Hned při svém příchodu nechali Prusové vybrat vojenský magazín nejen z Chrudimě, ale také z celého chrudimského a hradeckého kraje. Dávka odvedená v chrudimském kraji obsahovala 12 000 centněřů²³⁴ mouky, 60 000 štrychů²³⁵ ovsa, 70 000 centněřů sena, 1721 centněřů slámy a stejné množství řezanky.²³⁶

K této dávce dále muselo město platit vojenské ležení a náklady na výchovu vojska. Na druhý a třetí batalion byly náklady vyčísleny na 1630 zlatých. Z výčtu nákladu je patrné, že nejvíce stálo maso a pivo, kdy byla cena 1 zlatý a 12 krejcarů za sud. Denní přiděl na jednoho vojáka přišel na 7 krejcarů a 3 denáry jen za tyto výše zmíněné suroviny. Dále město muselo platit tesaře a dřevorubce, kteří stavěli palisády kolem města, pobyt krále a jeho vojenského štábu, posla doručujícího dokumenty, sluhu a spoustu dalších drobnějších výdajů.

---

²³¹ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

²³² STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 146. ISBN 80-85846-10-1.

²³³ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznová wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 93. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²³⁴ Centněř – 61,2 kg Viz HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2003. S. 172. ISBN 80-7319-004-4

²³⁵ Štrych nebo korec – 92,992 l. Tamtéž.

²³⁶ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 263, Neúplný seznam útrat na druhý až třetí batalion pruského vojska za dobu od 17. 4. do 12. 5. 1742.

Na pobyt celé armády, tedy i většiny vojáků rozprostřených kolem Chrudimi, vynaložila městská kasa 4 878 zlatých 57 krejcarů a 4 denáry.²³⁷

Po bitvě u Chotusic se vrátila část pruského vojska opět do Chrudimi. Jednotky pod vedením generála z Lewaldu zde ložirovaly od 25. do 31. května 1742. Během šesti dní pruského pobytu dvou batalionů mušketýrů a jednoho pluku husarů zaplatili chrudimští 466 zlatých a 26 krejcarů. Navíc museli pruskému králi k vojenským službám poskytnout šestici mužů. Jejich vypravení, ošacení a strava přišly městskou pokladnici na dalších 55 zlatých, 40 krejcarů a 4 denáry. Město také muselo zaplatit další kontribuci ve výši 1 184 zlatých a 15 krejcarů pruské armádě. Chrudim byla také donucena odvést magazín do Pardubic, kde se nacházela část pruské armády. Jednalo se o oves, řezanku, seno a slámu v hodnotě 57 zlatých 22 krejcarů a 4 denárů.²³⁸

Po odchodu pruského vojska přitáhli rakouští husaři a uherští panduři. Jednalo se o jednotku v počtu 200 mužů, která se zde zdržela deset dní. Dále se zde střídaly habsburské jednotky táhnoucí na Prahu. Za pohyb a pobyt vlastních jednotek od 7. do 17. června utrpělo město nemalé škody. Navíc Chrudimští museli posílat mouku, oves a slámu do Německého Brodu, Prahy a Kunratic za 342 zlatých 15 krejcarů a 4 dukáty. Dále město dodalo oves, mouku a chleba pro královské české insurgenty v Nymburku za 141 zlatých a 7 krejcarů. Další výlohy město čekaly při příspěvku do rakouské válečné pokladny, kdy město muselo zaplatit 751 zlatých 20 krejcarů a 14 denárů. Průjezdy městem a krátká zdržení různých rakouských nebo uherských jednotek tzv. durchmarše, přišly chrudimskou kasu na dalších 68 zlatých 48 krejcarů a 3 denáry.²³⁹

Chrudim naštěstí získala alespoň drobnou finanční výpomoc, když ve Vídni vydaným dekretem z 3. prosince 1742 obdržela nevratnou půjčku ve výši 596 zlatých a 34 krejcarů od královny Marie Terezie.²⁴⁰

Další výraznou položkou v nákladech města byla povinnost vypravování rekrutů k armádám. Od počátku válek byla tato suma vyčíslena na 3 007 zlatých 34 krejcarů a 3 denáry. Bohužel se nedochovalo více pramenů, které by uváděly přesnější počty.²⁴¹

Víme však, že v jednom případě vypravení skupiny 16 mužů do Nymburka stálo městskou kasu za necelý rok 914 zlatých 28 krejcarů a 3 denáry.²⁴²

---

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, gakož také skáza, a zase poznová wistawení, a wsselitych věcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 93. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²³⁹ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

²⁴⁰ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 85, Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²⁴¹ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

Škody utrpěli také jednotliví chrudimští měšťané, kteří zasílali na radnici různé stížnosti a žádosti o zaplacení. Celkem se jejich škody vyšplhaly k částce 292 zlatým a 31 krejcarům. Jednalo se o škody způsobené drobnými krádežemi obilí, dobytka, poničení zahrad a polí.²⁴³

Celková suma válečných nákladů za léta 1741 až 1743, kterou město muselo vynaložit, byla vyčíslena na 17 474 zlatých 28 krejcarů a 3 denárů.²⁴⁴

Další finanční záznamy ohledně cen pobytu vojsk na území města za druhé slezské války jsou kusé. Většina záznamů se nezachovala a záznamy z hospodaření města spadají do pozdější doby. Přesto však zde máme několik málo informací díky soupisu válečných nákladů z let 1740 – 1748.²⁴⁵

Za pohyb a pobyt vojsk, vydání magazínu a ubytování důstojníků zaplatilo město k 18. květnu 5024 zlatých a 52 krejcarů. Celkem za celou dobu druhé války o rakouské dědictví zaplatilo město 10 515 zlatých 35 krejcarů a 3 dukáty. Jedná se však pouze o sumu za vojenské dodávky a poplatky, nikoli za další škody způsobené spojeneckými a nepřátelskými jednotkami.²⁴⁶

Náklady spojené s pobytom vojsk městskou pokladnu značně vyčerpávaly a díky těmto poplatkům se město dostalo do finanční tísně a jeho dluh stále rostl. V důsledku neuspokojivého hospodaření a neutěšené finanční situace bylo město nuceno začít prodávat svůj majetek. Aby tak Chrudim mohla učinit, musela získat souhlas královského podkomořského úřadu.²⁴⁷

O tom, že město bylo ve špatné finanční situaci, se vědělo od dubna roku 1739. Tehdy se uvažovalo o prodeji městských mlýnů. Touto cestou se také vydaly sousední Pardubice. Povolení od královského podkomořského úřadu, který pro Chrudim v té době zastupoval hrabě Leopold Rottal, který také dohlížel na městské finance a samosprávu, Chrudimští získali až o šest let později.²⁴⁸

Rok po obdržení povolení začaly první rozprodeje obecního majetku ve snaze odmazat dluhy,²⁴⁹ které tížily městský rozpočet. Nejprve radnice dostala právo prodat Cellerovský

---

²⁴² CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 93. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

²⁴⁵ SOkA Chrudim. Informační brožura.

²⁴⁶ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

²⁴⁷ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁴⁸ SOkA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

²⁴⁹ Kromě dluhů se platili také úroky, proto bylo nutné sehnat větší množství hotovosti, která by zaplatila nejen úroky, ale také část dluhu. Viz SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána. inv. č. 85, Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

dvůr, který byl poničen požárem a také vinice, které poškodili Prusové, když zde leželi. 16. února byla vyhlášena dražba vinice na Vlčí hoře a třech obecních mlýnů. Následně byla vyhlášena dražba Cellerovského dvoru.²⁵⁰

Chrudim bylo významné město a mělo také své vlastní příjmy, zejména z vaření piva v místním pivovaru, z várečných domů, vinic a díky příhodné poloze také z mýtného. Dále město mělo příjmy z mletí obilí, daní, obchodu, jarmarků a samozřejmě z různých pokut. Další důležité peníze do městské kasy plynuly z hospod, solných poplatků, vlastních mlýnů a cechovních budov. Pronájmy pozemků a umožňování obchodu židům z blízkého okolí se městu vyplácelo. Chrudim mohla těžit z obrazu Sv. Salvátora, který lákal poutníky do města. Navíc ještě město vlastnilo několik okolních dvorů a statků. Jedním z dalších významných příjmů byl úrok z pěti vesnic, které město vlastnilo. Jednalo se o blízké vsi Topol, Vlčnov, Pohled, Vestec a Kočí.²⁵¹

Díky přesným a zachovalým archivním záznamům můžeme zjistit, že Cellerovský dvůr se všemi záležitostmi (jednalo se o spáleniště budovy, nikoli o komplex s pozemky) byl prodán Filipu Tomáškovu za 320 zlatých, František Svoboda koupil Podfortenský mlýn za 1050 zlatých s ročním nájmem 120 zlatých, Řehoř Svoboda zakoupil Klobúsovský mlýn za 1200 zlatých a roční nájem dělal 160 zlatých a nakonec poslední mlýn Podpumberský byl prodán za 1000 zlatých s nájmem 140 zlatých Janu Hlavovi a jeho manželce rozené Berkmannové z Lindeberku. Jen za první část rozprodeje obecního majetku získalo město 3 570 zlatých, tato částka však městu nestačila.²⁵²

Kromě spáleniště Cellerovského dvora, které již městu nemohlo přinášet žádný finanční užitek, bylo rozhodnuto o rozparcelování pozemků bývalého dvora na vinice, zahrady, pole a další části.²⁵³

Toto rozhodnutí se pro město ukázalo jako velmi šťastný a povedený nápad. Pozemky se podařilo chrudimské radnici prodávat v cenové relaci od 51 zlatých za menší kus vinice po 1 235 zlatých za roli. Celkem se odprodalo 160 korců městské půdy za 14 663 zlatých a 53 krejcarů.²⁵⁴

---

²⁵⁰ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 85, Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²⁵¹ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 333, Pamětní kniha.

²⁵² SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁵³ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. i. č. 85. Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²⁵⁴ Tamtéž.

Chrudim se ze získaných peněz však dlouho netěšila. Díky nemalým nákladům, které muselo město vynaložit během válek o rakouské dědictví, byla Chrudim ještě v roce 1748 ve ztrátě 27 306 zlatých 58 krejcarů a 4 denáry.²⁵⁵

Z utržené částky za obecní statky bylo 2 570 zlatých a 29 krejcarů použito na splacení právě končících úroků, aby se předešlo jejich navyšování. Další částka přes 12 000 zlatých byla převedena do městského rozpočtu. Poté byla uhrazena také část z 10 000 zlatých dluhu a jeho úroků Václavovi Fidlerovi, pardubickému primátorovi, kterému však Chrudim stále dlužila částku 2 000 zlatých. Město ze zbytku uradilo splátku 300 zlatých z dluhu dědicům Augustina Koslivého.²⁵⁶

Při zkoumání městského rozpočtu si však musíme uvědomit, že nemalé ztráty městu způsobilo také několik špatných neúrodných let a sucho, které zasáhlo celé Čechy. Díky tomu město nemělo dostatek zboží k prodeji a chyběly peníze na další provoz. Například v červnu roku 1742, tedy dva měsíce po odchodu pruského krále z města, si rolníci i měšťané stěžují na velice špatnou úrodu veškerého ovoce a téměř žádnou úrodu hroznového vína. Na stromech prý zůstalo jen několik třešní a vlašských ořechů. Vinice byly poškozeny i táhnoucími vojsky, odhadovalo se, že škody na hroznech a ztráty z prodeje vína přesáhnou náklady na pobyt Fridricha II. a jeho vojska.²⁵⁷

Další rána pro městské příjmy přišla o čtyři roky později, když v létě 1746 bylo v celé Evropě veliké sucho. Ani systém městských náhonů a slepých říčních ramen propojených kanály Chrudimi nepomohl. Díky nízké hladině řeky městské mlýny nemlely obilí. V důsledku sucha byla opět špatná úroda pšenice a žita. Veškeré obilí podražilo až pětinasobně. Strych pšenice stál 6 zlatých, ovsa 5 zlatých, žita 5 zlatých a 30 krejcarů a 8 zlatých stál štrych prosa.²⁵⁸

Ceny však nadále neklesaly, jelikož příští sklizeň poškodily dubnové mrazy. Květy stromů a obilné klíčky byly spáleny.²⁵⁹

Královně Marii Terezii finanční stav jejího města nebyl také lhostejný. Snažila se Chrudimi pomoci a zvrátit jeho nepříznivou situaci. Dne 11. listopadu 1747 potvrzuje listinou privilegia od krále Vladislava na výběr cla a také privilegium Leopolda I. na pořádání šesti

---

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁵⁷ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiuje počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistawení, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 97. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁵⁸ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha.

²⁵⁹ BERGER, Tilman. *Historya Chrudimska, w níž se wipisuje počátek Města Chrúdimě*. 1. Vydání, Chrudim. Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregetiho z roku 1771 s komentářem. 2005. s. 87. ISBN 80-903265-6-0.

koňských trhů. Navíc k nim povolila pořádat sedmý trh, který připadl na pondělí před svatou Barborou.²⁶⁰

Městskému hospodářství se však nadále nevedlo, časté přesuny vojsk, nepřízeň počasí i nedostatečná práce radních zapříčinily, že ještě na konci druhé slezské války dlužilo město 16 000 zlatých.²⁶¹

Dva roky po skončení války zavítal do města dne 3. června nový podkomoří královských věnných měst hrabě Ferdinand Jakub z Kokořova. Ten jenom potvrdil vážnost situace a konstatoval, že při tomto hospodaření by obec přišla velice brzy na mizinu. Nařídil obstarat více chmelu a ječmene a zvýšit objem várek v pivovaru, jelikož do města pronikalo pivo z okolí a město tím přicházelo o peníze. Dále přeorganizoval a zefektivnil robotu na polích, přerozdělil práce tak, aby robotu trvala delší dobu a nevznikaly prodlevy mezi jednotlivými pracemi. Nařídil dozařízení obecních dvorů hlavně o mladý skot a jiný dobytek. Zaměřil se na domácí odchov a doplnění stavů z něj. Podkomořské instrukce započaly dlouhý proces sanace městského dluhu.²⁶²

---

²⁶⁰ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 20, Marie Terezie potvrzuje chrudimským privilegia daná dřívějšími panovníky a povoluje sedmý dobytčí trh.

²⁶¹ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána, inv. č. 85. Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

²⁶² SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

VI. Soužití obyvatelstva s vojskem

Průjezdy a ložirování různých vojenských jednotek a armád samozřejmě neměly vliv pouze na městské hospodaření. Pro tehdejší obyvatele bylo velké soustředění armády značně stresující. V armádách navíc sloužili vojáci různých národností i vyznání. Jak na tyto skutečnosti reagovalo obyvatelstvo? Docházelo ke konfliktům a střetům, nebo se lidé vedle vojska naučili žít?

VI. 1. Náboženské kompromisy

Náboženské rozdíly mezi měšťany a přicházejícím vojskem se objevily hned při první okupaci města saskou armádou. Armáda pod velením generála Fürstenhoffa byla převážně luteránská. Naopak chrudimské obyvatelstvo se přiklánělo k víře katolické. Chrudim se sice roku 1421 přiklonila k utrakvismu, ale od roku 1622 byla pod správou pražské diecéze, která do města pravidelně posílala misionáře a jezuity.²⁶³

Díky misionářské a jezuitské činnosti se město pomalu rekatolizovalo. Podle farních výpisků z roku 1718 zde nepřišlo v tento rok ke zpovědi pouhých 113 duší. Vzhledem k počtu obyvatel Chrudimi (necelých 2 000) se jednalo o minoritní skupinu obyvatel a její počet nadále klesal.²⁶⁴

Když v prosinci přitáhla saská armáda, vojáci požadovali sloužení evangelických mší. Tak vedle sebe musely fungovat katolické i evangelické bohoslužby. Evangelické bohoslužby zde probíhaly v katolických kostelech. V kronikách nejsou zmínky o konfliktech mezi oběma skupinami. Naopak evangelických bohoslužeb se účastnili také někteří chrudimští obyvatelé. Jednalo se však o velmi malé počty nepřevyšující 50 osob.²⁶⁵

Během válek i přes to, že většina nepřátelského vojska, která městem prošla, byla protestantského náboženství, v Chrudimi narůstal vliv katolické církve. O této skutečnosti se můžeme přesvědčit z měšťanských testamentů, z podoby invokačních formulí před začátkem testamentu. V této době vzrůstá obliba christologických a mariánských modliteb. Mezi měšťany přibývalo žádostí o odsloužení posmrtných mší. Zde převládaly mše ke cti sv.

---

²⁶³ PAVLÍK, Tomáš. *Církev v Chrudimi*. Chrudim. 2010. s. 15. ISBN 80-902415-9-X.

²⁶⁴ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 99, náboženské poměry v Chrudimi.

²⁶⁵ BERGER, Tilman. *Historia Chrudimska w niž se wipisuje počátek Města Chrudimě*. Chrudim. Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregetiho z roku 1771 s komentářem. 2005. s. 75. ISBN 80-903265-6-0.

Trojice a opět mariánské mše. Kromě posmrtných mší se množily také odkazy jednotlivým kostelům, bratrstvům a obrazu svatého Salvátora.²⁶⁶

VI. 2 Královo chování k městu

Dále bylo velmi zajímavé sledovat chování pruského krále, braniborského kurfiřta a jednoho z nejmocnějších vládců Evropy, Fridricha II. k obyvatelům Chrudimi a městu samému. O tom, že král k městu nechoval žádné zvláštní sympatie, můžeme usuzovat z jeho původního plánu, zůstat zde, dokud budou zásoby a město jeho vojsko užít. Odhadoval, že zde zůstane dva měsíce a poté se přesune.²⁶⁷

Samotný králův příjezd do města vzbudil v lidech obavy o jejich budoucnost. Jejich uvítání zcela ignoroval, pouze na hromadě hnoje pozoroval pohyb svých vojsk a pak prošel skrz uvítací delegaci složenou z městské honorace, kterou dvěma slovy odbyl. Suše pozdravil a odebral se do svého dočasného bydliště, čímž potvrdil pověst člověka sledujícího hlavně své vlastní zájmy.²⁶⁸

Králova lhostejnost obyvatelstvo znepokojovala o to více, že se vrátil z neúspěšného moravského tažení, kde pruská armáda velice krutě zacházela s civilním obyvatelstvem. Zde Prusové bezohledným způsobem vybírali válečný magazín. Vojáci přepadávali města i vesnice, prohledávali domy, týrali obyvatele, násilím rekrutovali mladé muže a v poutech je odváděli k armádě a okrádali rodiny o jejich poslední zbytky majetku. Množil se odpor a stížnosti proti pruskému vojsku, na který Fridrich reagoval pouze dopisem knížeti Leopoldovi Anhaltsko-Desavskému, v němž napsal: „*kuře se má řádně oškubat, ale takovým způsobem, aby nekřičelo.*“²⁶⁹

Král nakonec nařídil zmírnit postup vůči civilnímu obyvatelstvu, ale jeho nařízení nebylo vždy důsledně dodržováno. Například v jedné vsi u Brna byl sedlák zaživa upálen v otepi slámy. Ještě před smrtí mu vojáci odřezali nos a uši.²⁷⁰

---

²⁶⁶ MALÝ, Tomáš. „Mentalita“ zbožnost a smrt chrudimského měšťana v raném novověku. *Chrudimský vlastivědný sborník*. 2003, 7, s. 15-16.

²⁶⁷ STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. s. 146. ISBN 80-85846-10-1.

²⁶⁸ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 97. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁶⁹ MAUR, Eduard. *12. 5. 1743. Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003 s. 29. ISBN 80-86515-22-2

²⁷⁰ Tamtéž.

V Chrudimi však k podobným násilnostem nedocházelo. Obyvatelé a vojáci vedle sebe žili bez významnějších konfliktů a násilností. Také postoj samotného krále se začal měnit. Fridrich II. sice své přivítání odbyl, ale na druhou stranu se účastnil chrudimského veřejného života. Během svého pobytu byl například přítomen pohřbu místního ševce a starého mládence Jana Marvana Kutnara. Pruský král se připojil ke smutečnímu průvodu jdoucímu ke kostelu sv. Michala Archanděla. Ceregetti o tom píše: „*To jakž vidouce týž král, také poslední bábu pohřeb doprovázející následoval a za máry doprostřed kostela se postavil*“. Zde setrval po celý obřad a po jeho skončení z kostela odešel. Tímto skutkem překvapil mnoho místních lidí. Můžeme se jen dohadovat, jaké okolnosti vedly krále Fridricha II. k tomuto činu. Mohla to být jeho zbožnost nebo jen projev dobré vůle, kterým si chtěl získat sympatie lidu a napravit nepodařený první dojem ze svého příjezdu a přivítání.²⁷¹

Další čin, kterým si vysloužil sympatie a především vděčnost obyvatel, bylo odmítnutí saské žádosti o průjezd městem. Sasové se vraceli od Brna a předcházela je velmi špatná pověst. Fridrich II. proto zakázal průjezd Chrudimí, Sasové nemohli využít ani blízké okolí a museli město zdaleka obcházet. Město tak bylo ušetřeno od rabování, ale také od další válečných výdajů, odvodu magazínu a mužů k vojsku. Zde šlo však králi spíše než o sympatie lidu, o možnost strávit ve městě co nejdelší dobu za co nejnižší náklady.²⁷²

O tom, že pruské vojsko do města nepřijelo rabovat, svědčí také fakt, že poté, co pruský král donutil chrudimského děkana Františka z Vlkánova ukázat mu pravý obraz sv. Salvátora, obrazu se nezmocnil, ale nechal jej vystavit opět na oltář. Navíc ujistil děkana, že se o obraz nemusí strachovat. Slíbil děkanovi, že obrazu se nic nestane a nechal jej hlídat svými vojáky.²⁷³

Na druhou stranu Fridrich II. po bitvě u Chotusic odeslal část svého vojska zpět do Chrudimi. Zde v tu dobu bylo málo početné rakouské vojsko. Fridrich II. nechal prostřednictvím svého generála vzkázat městu, že pokud zde při příjezdu pruských vojsk budou Rakušané, nebo pokud se město postaví na odpor, nechá město svými muži vyrabovat a zapálit. Naštěstí generál Nadasdy se svými rakouskými husary včas ustoupil a město zůstalo ušetřeno násilí.²⁷⁴

---

²⁷¹ CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 97. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁷² SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335. Pamětní kniha.

²⁷³ SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

²⁷⁴ SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335. Pamětní kniha.

VI. 3. Národnostní vnímání vojsk

Chrudim byla složena převážně z českého a česky mluvícího obyvatelstva. První příliv německého obyvatelstva je sice odhadován na přelom 12. - 13. století, ale během husitských válek většina německého obyvatelstva odešla. Čeština zde hrála dominantní roli i v úředních spisech až do poloviny 18. století.²⁷⁵

Po druhé slezské válce v roce 1751 se Chrudim stala centrem reorganizovaného a trvale zde sídlícího krajského úřadu. Kromě hospodářského oživení přišli také němečtí úředníci se svými rodinami, jednalo se však pouze o několik osob.²⁷⁶

Během válek se v Chrudimi vystřídal mnoho vojáků různých národností. Reakce obyvatel se však lišila národností od národností. Pojmeme naše vojsko označovali kronikáři jak české tak rakouské vojáky. Sasové a Prusové nebudili výraznou pozornost, jelikož zde bylo jen málo odlišností a nebýt uniformy, nikdo by nepoznal rozdíl. Nejvíce pozornosti mezi městským obyvatelstvem vzbudily uherské jednoty pandurů a husarů. Když přitáhli Uhři do Chrudimě, zapsal si místní kronikář: „*dne 7 června přišlo do Chrudimě sto padesáte bandurův, prv nikdy neslýchaného a nevidaného lidu uherského, od jiných pomezí přicházejícího.*“ Jejich vzhled zaujal obyvatele natolik, že několik vypočtení uherských vojáků nalezneme nejen v *Ceregettiho kronice* (obr. 1 a 2 v příloze), ale také v městské pamětní knize. Přestože byli Uhři součástí habsburské monarchie, v žádném mě dostupných pramenů o nich nikdo nepíše jako o našem vojsku. Všechny zdokumentovaný průchod vojsk je rozdělen na naše a uherské, nebo rakouské a uherské vojsko.²⁷⁷

Nelze si to však vykládat jako nějaké nepřátelství k uherské národnosti. Odlišné skupiny obyvatelstva tehdy ve městě neměly na různých ustláno. Například židé, ač měli s obyvateli a samotným městem četné obchodní styky, se zde až do konce 18. století nesměli usazovat ani vlastnit nemovitosti. Během válek byli často obviňováni ze spojenectví s Fridrichem II. a rozvracení království.²⁷⁸

---

²⁷⁵ KOBETIČ Pavel, PAVLÍK Tomáš, ŠULC Ivo, *Chrudim vlastivědná encyklopedie*. Praha 2006 s. 104. ISBN 80-903481-4-9.

²⁷⁶ SOkA Chrudim, AM Chrudim. i. č. 336. Pamětní kniha.

²⁷⁷ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrudimě, gakož také skáza, a zase poznová wistawení, a wsselitych věcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 83. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁷⁸ SOkA Chrudim, Pozůstalost Čenka Floriána. inv. č. 81. Židé v Chrudimi.

Daleko hůře na tom bylo romské etnikum. První zmínky o romech pocházejí z roku 1704. Od tohoto roku do roku 1755 zde bylo vedeno celkem osm trestních řízení. Až na jedno, skončila všechna vykonáním hrdelního trestu.²⁷⁹

VI. 4. Šíření nemocí

Během válek o rakouské dědictví a pochodu vojsk naštěstí k žádné morové epidemii nedošlo. Většina nemocí, které sužovaly obyvatelstvo, byla způsobena přírodními podmínkami, například v roce 1743 přišla krutá zima a na nemoci spojené s nachlazením zemřelo několik obyvatel města.²⁸⁰

K největšímu šíření nemocí dochází paradoxně po ukončení bojů na českém území. Když se v roce 1747 vracela vojska přes Chrudim, měla s sebou tažná zvířata a hnaný dobytek. V létě téhož roku se rozšířil mor na hovězí dobytek. Následkem této nákazy uhynulo ve městě okolo 60 kusů krav.²⁸¹

Škody byly o to větší, že příčinou sucha a špatné úrody byla všeobecná drahota. Cena jednoho dospělého kusu skotu v dobrém stavu mohla dosahovat až 200 zlatých.²⁸²

Lidé se všemožně snažili šíření moru zabránit a vyléčit nakažený dobytek pomocí doma vyrobených směsí. Z té doby se zachoval také recept na jeden „zaručený“ prášek. Skládal se z: 3/8 lb antimonium crudum, 3/8 lb bobkového listu, 3/8 lb Hořce žlutého, 3/8 lb sirného květu, 3/8 lb ručičného prachu a 3/8 Andělky lékařské. Vše se smíchalo v hmoždíři a roztlouklo na drobný prášek. Ten se pak podával dobytku s trochou soli. Jelikož tato směs nebyla příliš chutná, museli lidé silou nutit dobytek ji pozřít. O tom, že tento prášek fungoval, svědčilo i to, že jej používal městský radní Josef Melhart, kterému uhynuly dvě krávy, ale zbylé čtyři zachránil²⁸³

Kromě domácích směsí se lidé spoléhali také na pomoc boží a svatého obrazu. Za odvrácení moru se konalo procesí od kostela sv. Kříže až ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie

---

²⁷⁹ KOBETIČ Pavel, PAVLÍK Tomáš, ŠULC Ivo, *Chrudim vlastivědná encyklopedie*. Praha 2006 s. 152. ISBN 80-903481-4-9

²⁸⁰ SOKA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

²⁸¹ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 119. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

²⁸² SOKA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 335. Pamětní kniha.

²⁸³ CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, s. 120. 2005. ISBN 80-903265-4-4.

k obrazu sv. Salvátora, který jak místní lidé věřili, již město několikrát od podobných pohrom zachránil.²⁸⁴

---

²⁸⁴ Tamtéž.

VII. Závěr

V předcházejících stránkách jsem se pokusil dosáhnout v úvodu vytyčených cílů, snažil jsem se zachytit průběh válek o rakouské dědictví a zjistit míru ovlivnění městského života těmito válkami.

Během výzkumu vývoje vlivu válek na město se primární pramen, tzv. kronika od Josefa Cereghettiho, ukázal jako velmi přínosný. Bylo však nutné jej doplnit městskými pamětními knihami z let 1745 – 1748, *Liber memorabilium ruber* a *Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729*. Bohužel se později ukázalo, že prameny jsou si velmi podobné a bylo složité vyhledat nové informace. Důležité se ukázalo doplnění informací získaných pramenů o kontextuální literaturu od Maura a Stellnera, kteří detailněji mapovali pohyby vojsk po českém království. Naopak regionální publikace a literatura v této problematice neměly takřka žádné využití. Jedinou světlou vyjímkou tvořily studie Tomáše Malého v Chrudimských vlastivědných listech.

Zjistil jsem, že během válek o rakouské dědictví a následných zpátečních přesunů zažilo město v letech 1741 - 1749 přinejmenším 26 různých vojenských průchodů a pobytů vojsk, které dokumentují prameny. Z toho bylo pouze devět za první slezské války, ovšem šest z nich byla nepřátelská armáda. Kromě *Cereghettiho kroniky* se zde ukázal jako velmi důležitý pramen *Liber memorabilium ruber*, který byl místy obsáhlejší a konkrétnější. Naopak v městské pamětní knize inv. č. 335 byly informace nedostatečné nebo neúplné. Ke zjištění dalších informací jako byl směr tažení vojsk, bylo nutné využít obecnější literaturu.

Během druhé války o rakouské dědictví začínaly převládat pobyty spojeneckých armád. Nakonec do města spojenecké síly zavítaly minimálně 15 krát a 18 pobytů bylo delší než jeden den.

Během sedmi let se zde vystřídalo více než 28 000 mužů, pokud nepočítáme dalších 50 000 vojáků Fridricha II. ležící v blízkém městském okolí. Celkem městem projelo okolo 17 000 vojáků ze spojeneckých armád.

Pro Chrudim nejdražším pobytem bylo ležení Fridricha II., kdy město za jeden měsíc zaplatilo necelých 5 000 zlatých. Ovšem vzhledem k celkovému počtu vojáků a délce jejich pobytu byla tato skutečnost očekávaná. Jeden z nejdražších pobytů měl také generál z Lewaldu, který stál městskou pokladnu necelých 1 700 zlatých. Celkové finanční náklady města na vojenské pobyty činily 27 989 zlatých. Prameny, které by dokazovaly, za co vše se muselo utrácet se bohužel nedochovaly. Válečné náklady města z let 1740 – 1748 a neúplný

seznam útrat na druhý a třetí batalion pruského vojska za dobu od 17. 4. do 12. 5. 1742. obsahují spíše data a částky nežli položky a přesné vyčíslení. Ani městské a pamětní knihy neobsahovaly více informací, navíc ve značné části textu byly totožné s účty.

Tyto finanční výdaje představovaly veliké nepříjemnosti pro zadlužené město. Aby Chrudim zvládla svoji finanční situaci, musela začít efektivněji hospodařit a prodávat svůj majetek. To dokládaly kromě Floriánovy pozůstalosti také záznamy z městských pamětních knih. Zpočátku město prodávalo pouze objekty, které mu do budoucna neměly přinášet zisky nebo které bylo obtížné udržovat. Později, v důsledku stále se hromadícího dluhu muselo město prodávat i své mlýny a dvory.

Během armádního pobytu nedocházelo ve městě k výrazným problémům nebo střetům. Kromě nemalé finanční ztráty, poničených vinic a polí, město neutrpělo žádné výrazné poškození. Obyvatelé a vojáci vedle sebe dokázali žít bez vážných střetů.

VIII. Literatura a prameny

LITERATURA:

ADÁMEK, Jaroslav. *Literární Chrudim do konce osmnáctého*. 1934 Chrudim.

BERGER, Tilman - MALÝ, Tomáš. *Historia Chrudimska w niż se wipisuje počátek Města Chrudimě*. 2. sv. Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregettiho z roku 1771 s komentářem. Chrudim, 2005. ISBN 80 -903265 -6 -0.

BĚLINA, Pavel - KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí Koruny české*. X. svazek 1740 – 1792. Praha - Litomyšl, 2001. ISBN 80-7185-384-4.

BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: osobnost a doba*. Praha, 1996. ISBN 80-7021-191-1.

CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w niż se wipisiuje počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. ISBN 80-903265-4-4.

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha, 1995. ISBN 80-204-0471-6.

FROLÍK, Jan. *Pravěká Chrudim*. Chrudim, 2000. ISBN 80-902415-7-3.

HÁJEK, Pavel. *Chrudimské obyvatelstvo*. Chrudim, 2010. ISBN 80-86585-23-9.

HANUS, Václav. *Chrudimsko a Nasavrcko díl IV. : prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1906.

HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht: příběh druhého zimního krále*. Praha, 1997. ISBN 80-85770-50-4.

HERRE, Franz. *Marie Terezie*. Praha, 1996. s. ISBN 80-85946-41-6.

CHARVÁT, Jiří. O staré chrudimské poště a jejích pošmistrech. *Chrudimský vlastivědný sborník*. 1996. č. 1.

CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim: vlastivědné vyprávění o minulosti českého města*. Chrudim, 1991.

JANÁČEK, Josef. *Doba předbělohorská 1526 – 1547*. Díl II. Praha, 1968.

JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie: legendy a skutečnost*. 2. Vydání, Karviná, 1995. s. 46. ISBN 80-85498-30-8.

KOBETIČ, Pavel. *Panovníci a prezidenti v Chrudimi*. Chrudim, 1997

KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim, vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2006. s. ISBN 80-903481-4-9.

- KOLEKTIV autorů. *Pod císařským praporem: historie habsburské armády 1526 – 1918*. Praha, 2003. ISBN 80-902745-5-2.
- KOLEKTIV autorů. *Vojenské dějiny Československa, naše vojsko od roku 1526 do roku 1918. 2.díl*. Praha. 1986. ISBN 28-005-86.
- KRZEMIŇSKÁ, Barbara. *Břetislav I*. Praha, 1986.
- LUTTERER, Ivan – MAJTÁN, Milan – ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha, 1982.
- MAGENSCHAB, Hans. *Josef II. : cesta Rakouska do moderní doby*. Praha, 2008. ISBN 978-80-249-1001-7.
- MALÝ, Tomáš. „Mentalita“ zbožnost a smrt chrudimského měšťana v raném novověku. *Chrudimský vlastivědný sborník*. 2003, 7, s. 15-16.
- MALÝ, Tomáš. Město Chrudim a vláky o rakouské dědictví (1740-1748). In: *Chrudimské vlastivědné listy*. 2001. č. 6.
- MATUŠÍKOVÁ, Lenka – PAZDERKOVÁ, Alena. *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Díl X. Chrudimsko 3*. Praha, 2001. ISBN 80-85475-74-X.
- MAUR, Eduard. 12. 5. 1743 *Marie Terezie: korunovace na usmířenou*. Praha, 2003. ISBN 80-86515-22-2.
- MUSIL, František. Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Ed. Jan KILIÁN. Mělník, 2004. ISBN 80-903453-1-X.
- LEDVINKA, Václav. Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka. In *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Ed. Jan KILIÁN. Mělník, 2004. ISBN 80-903453-1-X.
- PANOCH, Pavel. Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy. *Theatrum: historiae*. 2009. 5, s. 39-40. ISSN 1802-2502.
- PAVLÍK, Tomáš. *Církev v Chrudimi*. 1. vydání Chrudim. 2010. ISBN 80-902415-9-X
- PAVLÍK, Tomáš. *Chrudimská křížová cesta*. Chrudim. 1998. ISBN 80-903265-6-0.
- PEKAŘ, Josef. *České katastry*. Praha. 1915.
- PITHART, Pavel. *Město v soukolí válečného stroje: Historie města Chrudimi v letech 1639 - 1650*. Pardubice, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.
- RIEDER, Heinz. *Marie Terezie: osudová hodina Habsburků*. Praha, 1997. ISBN 80-7202-160-5.
- RICHTER, Karel. *Třeba i železem a krví: Prusko-rakouské války 1740 – 1866*. Praha, 2007. ISBN 978-80-87027-29-5.

- SLEJŠKA, Ivan. ...z historie města Chrudimě. Chrudim, 1998.
- STELLNER, František. *Fridrich Veliký: cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-10-1.
- ŠMAHEL, František. *Jan Žižka z Trocnova: život revolučního válečníka*. Praha, 1969.
- TAPIÉ, Victor-Louis. *Marie Terezie a Evropa*. Praha, 1997. ISBN 80-204-0616-6.
- URFUS, Valentin. *19. 4. 1713 Pragmatická sankce: rodný list podunajské monarchie*. Praha, 2002. ISBN 80-86515-11-7.
- VEBER, Václav. a kol. *Dějiny Rakouska*. Praha, 2002. ISBN 80-7106-491-2.
- VLNAS, Vít. *Princ Evžen Savojský*. Praha. 2001. ISBN 80-7185-380-1.
- ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha. 2004. ISBN 80-7277-172-8.

PRAMENY:

Informační materiály a brožury SOkA Chrudim.

SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 20, Marie Terezie potvrzuje chrudimským privilegia daná dřívějšími panovníky a povoluje sedmý dobytčí trh.

SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 262, Výlohy města Chrudimě a poddanských vsí při vojenských pochodech.

SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 263, Neúplný seznam útrat na druhý až třetí batalion pruského vojska za dobu od 17. 4. do 12. 5. 1742.

SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 333, Pamětní kniha rudá.

SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 335, Pamětní kniha.

SOkA Chrudim, AM Chrudim, inv. č. 336, Liber memorabilium ruber.

SOkA Chrudim, AM, Chrudim, inv. č. 7016, Liber Contractum Aurant. Col. ab Anno 1729.

SOkA Chrudim, AM Chrudim. inv. č. 7085, Válečné náklady města z let 1740 – 1748.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 16. Topografie Chrudimi I/I.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 34, O chrudimských mostech a brodech.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána. inv. č. 81. Židé v Chrudimi.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána. inv. č. 85, Z hospodářských dějin města Chrudimě do 18. století.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 93, Dějiny Chrudimi do 18. století.

SOkA Chrudim, Pozůstalost Čeňka Floriána, inv. č. 99, Náboženské poměry v Chrudimi.

IX. Resumé

The subject of my thesis is the history of Chrudim in the Wars of Austrian Succession according to the available sources of SOkA Chrudim and historical literature. I have tried to find out the numbers and movements of troops who passed through the town. Then i have tried to examine the impact of the wars of the Austrian Succession on Chrudim and its economy. The bachelor thesis is divided into three major thematic parts. The first part is describing the history of the 18th century. I have used mostly regional literature in this part. The second part is focused on the causes of wars and wars themselves.

The last part of my bachelor thesis investigate the impact of war on the city. It is described number of extending soldiers, their nationality and length of stay. I have also found out the total cost of the coming troops, which the city had to pay and impact of that on the municipal buded. I have found out that the city debts exceeded the tolerable limits and the city had to tend to the strict maasures.

Chrudim started to manage its economy more efectively by selling its unneeded property. Although these strict measures were implicated, the town had to give up their farms and mills.

The last part is about the troops and the residents. I have found out that there were no big conflicts between the troops and the residents. People living in Chrudim had to get used to the living with these soldiers and they would not give them any pretence to start any fight or conflict.

Seznam příloh:

Uherský pěšák

Kalmuk

Uherský pěšák z CEREGHETI, Josef. *Historia Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. ISBN 80-903265-4-4.

Kalmuk z CEREGHETI, Josef. *Historya Chrudimska, w níž se wipisiige počátek města Chrúdimě, gakož také skáza, a zase poznowú wistaweni, a wsselitych wěcy w něm zběhlych ...* Chrudim, 2005. ISBN 80-903265-4-4.